

F 568/a

1970 JUL 24

AZ ORVOSI KÖNYVTÁROS

1970
10. ÉVF.
II
SZÁM

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
BUDAPEST

AZ

ORVOSI KÖNYVTÁROS

1970

10. évf.

2. szám

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI
KÖNYVTÁR ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Budapest

Szerkeszti a Szerkesztőbizottság

Felelős szerkesztő:

dr Székely Sándor

Szerkesztő:

Szepesiné dr Benda Mária

Szerkesztőség:

Országos Orvostudományi Könyvtár

és Dokumentációs Központ

Budapest, VIII.

Szentkirályi utca 21.

Telefon: 343-736, 343-788

Jelen számunk munkatársai:

**R. HARKÓ Viola, az Orvostörténeti Könyvtár csoportveze-
tője, dr POLLÁK Zsuzsanna, az OOKDK tudományos fő-
munkatársa, HERZFELD Katalin, a Szegedi Fogászati
Klinika munkatársa, dr NÉMETH Lászlóné, a Vas megyei
Markusovszky Kórház orvosi könyvtárának munkatársa,
ISÉPY Dezső, az Egészségügyi Szervezési, Tervezési
és Információs Központ orvosi könyvtárosa, dr RUZSÁS
Lajosné, a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi
Könyvtárának igazgatója, dr DÉKÁNY Sándorné, az
OOKDK osztályvezetője, FERENCZY Tamásné, az Építés-
ügyi Tájékoztatási Központ munkatársa, ILLYÉS László-
né, a Kertészeti Egyetem Könyvtárának munkatársa.**

Felelős kiadó: dr Székely Sándor

Készült:

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

ÉS DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Sokszorosító részlegében

Pld. szám: 250

A Z O R V O S I K Ö N Y V T Á R O S

Az Országos Orvostudományi Könyvtár

és Dokumentációs Központ

T á j é k o z t a t ó j a

1970

10. évfolyam

2. szám

T A R T A L O M

Oldal

O r v o s t ö r t é n e l e m - o r v o s i k ö n y v t á r o s o k n a k

R. HARKÓ Viola: Az orvosképzés és az
Egyetemi Könyvtár/1770-1867/. . . 159

POLLÁK Zsuzsanna: Terminológiai irányzatok
a magyar orvosi irodalomban 173

K ö n y v t á r o s o k í r j á k

HERZFELD Katalin: A mikrofilmezésről. 1. Köz-
lemény 183

NÉMETH Lászlóné: A könyvtárközi kölcsönzés
a Vas megyei Tanács "Markusovszky"
kórházának orvosi könyvtárában . . . 193

ISÉPY Dezső: A szakkönyvtári kölcsönzés ügy-
viteléről 204

RUZSÁS Lajosné: A Pécsi Orvostudományi
Egyetem Központi Könyvtárának tel-
jesítmény normái 210

Az OOKDK referáló üléseinek
anyagából

A hannoveri orvosi főiskola könyvtára. Ref. DÉKÁNY Sándorné	227
T a p a s z t a l a t c s e r e	
FERENCZY Tamásné: A gyakorlati és kutató szakemberek tájékoztatásának új formája a "gyorsinformáció"	236
ILLYÉS Lászlóné: Kiadványcsere nyilvántartás a Kertészeti Egyetem Könyvtárában .	238
K ö n y v i s m e r t e t é s	243
K ö z l e m é n y e k - h i r e k	247
Jelen számunk cikkeinek referátumai	256

C O N T E N T S

page

H i s t o r y o f M e d i c i n e f o r M e d i c a l L i b r a r i a n s

R. -HARKÓ Vilma: Medical Training and the
University Library /1770-1867/ 159

Zsuzsa POLLÁK: Terminological Trends in
Hungarian Medical Literature 173

L i b r a r i a n s R e p o r t

Katalin HERZFELD: The Microfilm. Part 1. . . . 183

Valéria NÉMETH: Interlibrary Lending at the Me-
dical Library of the "Markusovszky"
County Hospital of Szombathely 193

Dezső ISÉPY: The Administration of Lending at
Special Libraries 204

Vera RUZSÁS: Performance Norms at the Central
Library of the University Medical
School of Pécs 210

A b s t r a c t i n g M e e t i n g s o f t h e H u n g a r i a n M e d i c a l L i b r a r y

The Library of the Hannover Medical School
/Edith DÉKÁNY/ 227

E x c h a n g e o f E x p e r i n c e

Judith FERENCZY: A New Improved Form of
Special Information the
"Ouick - Information" 236

Piroska ILLYÉS: Records on the Exchange of Publications at the Library of the School of Horticulture and Viticulture. .	238
B o o k F o r u m	243
N o t e s a n d N e w s	247
Summaries of Papers	256

СОДЕРЖАНИЕ

стр.

История медицины ме- дицины медицинским библиотекарям

Виола ХАРКО: Подготовка врачей и Универси-
тетская библиотека /1770-1876/ 159

Жужанна ПОЛЛАК: Терминологические направ-
ления в венгерской медицинской литера-
туре 173

Библиотекари сообщают

Каталин ХЕРЦФЕЛЬД: О микрофильмов. 1 Сооб-
щение 183

Валерия НЕМЕТ: Межбиблиотечный абонемент
в медицинской библиотеке больницы имени
Маркушовски комитатского совета Ваш. . . 193

Джез ИШЕНИ: Делопроизводство абонемента
в спецбиблиотеке 204

Вера РУЖАШ: Нормы работы Центральной биб-
лиотеки Печского медицинского института 210

Из материалов рефера- тивных заседаний ЦВИИМ

Библиотека Медицинского института г. Ханно-
вер. Реф. Эдит ДЕКАНЬ 227

Обмен опытом

Эдит ФЕРЕНЦИ: Специальная форма экспрессо
информации для практических специалис-
тов и исследователей 236

**Пиротка ИЛЛЕШ: Регистрация обмена изданиями
в Библиотеке Садоводческого института . .238**

Р е ц е н з и и 243

С о о б щ е н и я - И з в е с т и я 247

**Рефераты статей настоящего номера нашего
журнала. 256**

Orvostörténelem - orvosi

könyvtárosoknak

R. HARKÓ Viola

Az orvoscépzés és az Egyetemi Könyvtár /1770-1867/.

Ebben az évben ünnepeľjűk a hazai orvoscépzés megindulásának 200. évfordulóját. Ebből az alkalomból emlékeziűnk meg e lap hasábjain arról a szerepről, amelyet az Egyetemi Könyvtár a hazai orvoscépzésben betöltött. Mind az orvosi kar, mind az Egyetemi Könyvtár történetével számos monográfia, tanulmány, cikk foglalkozott, de a szerzők egyik részről általában figyelmen kívül hagyták a tanárok és hallgatók könyvtári ellátottságának vizsgálatát, más részről pedig nem foglalkoztak eléggé az Egyetemi Könyvtár állományán belül alakuló, gyorsapódó orvosi irodalom értékelésével, szerepével, amelyet az orvoscépzésben betöltött.

Természetesnek vettűk az orvosi kar személyi, dołogi, technikai ellátottságának vizsgálatát az egyetem történetének különböző korszakaiban az oktatás színvonalának értékelésével kapcsolatban, de kevésbé tűnt fontosnak az Egyetemi Könyvtár és Egyetemi Nyomda szerepének vizsgálata a felsőoktatásban, pedig már az 1777-ben bevezetett Ratio Educationis is kiemeli a könyvtárak nélkülözhetetlenségét az oktatásban: "Ennek, ha valahol, itt kell a leggazdagabbnak lennie, ahol a hallgatóknak nem felűletes mázt kell kapniuk a tudományokból, hanem a legteljesebb kiképzésben kell részesűlniűk, amit a legjobb könyvek kitartó olvasása nélkül egyáltalán el nem érhetnek". /1/

Most nincs módunkban az Egyetemi Nyomda szerepével foglalkozni a hazai orvoscépzésben, bár e cikk témájához sok vonatkozásban szorosan kapcsolódik.

Az orvosi kar könyvtári ellátottságának vizsgálatát most a kar alapításától 1867-ig folytatjuk. Ez az az időszak, mely alatt megteremtődtek a feltételek az orvosképzés könyvtári szükségleteinek megfelelő kielégítésére. Ekkorra az Egyetemi Könyvtár jelentős orvosi gyűjteményén kívül rendelkezésre állt a Kari Könyvtár, a budapesti kir. orvosegyesület könyvtára, az orvostanhallgatók önszegélyző egyesületének tancélokát szolgáló anyaga és kialakulóban voltak a különböző tanszéki könyvtárak.

A könyvtár és az orvosi kar történetét a 18. sz. végéig az egyetem költözködései osztják fel természetes korszakokra; ennek megfelelően témánkat a nagyszombati, budai és pesti korszaknak megfelelő fejezetekre bontva tárgyaljuk. A pesti időszak határvonalát a kiegyezés éve szabja meg.

I. A nagyszombati jezsuita kollégium könyvtára az orvosképzés megindulása idején /1770 - 1777/

Az 1635-ben alapított nagyszombati jezsuita egyetem kollégiumi könyvtára kezdettől fogva megfelelt az iránta támasztott igényeknek: állománya háromnegyed részben teológiai jellegű volt, vezetői a tanárok közül kerültek ki.

Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy egy 1690-1773 között vezetett katalógus [2] rendelkezésünkre áll annak megállapítására, hogy a hazai orvosképzés megindulásakor állt-e és ha igen, milyen orvosi szakirodalom tanárok és hallgatók rendelkezésére. Az orvosi irodalom mennyisége és minősége megállapítható a "Medici" szakba gyűjtött művek átnézésével. 1690-ig 88 kötet orvosi jellegű mű került a könyvtárba. Számuk 1773-ig 160 kötettel gyarapodott. Szerepel közöttük ösnyomtatvány, könyvészetileg értékes 16. sz.-i kiadvány, a klaszikus orvosszerzők: Hippokratész, Galenus művei több kiadásban, Dioscorides-mű 1757-es párizsi kiadása, s számos neves orvosszerző: Bauhinus, Bartholini, Cardilucius, Fallopianus, Fernelius, Matthiolus, Rulandus műveinek 17. sz.-i kiadásai. Az újabb beszerzések között szerepel Boerhaave Disputatio de morbis oculorum c. 1748-ban Velencében kiadott műve, Hennel Adam disszertációja: De vulneribus lethalibus, Erfurt, 1726, Kircher Athanasius

több munkájának korabeli kiadásai. Keppler Fr. A. De viola c. inaug. disszertációja a legfrissebb megjelenésű mű a katalógusban /Wien, 1763./ Feltűnően gazdag a természettudományi irodalom a katalógusban; ez a körülmény is igazolja, hogy a jezsuita rend pártfogolta a természettudományokat; a fizika, matematika, csillagászat a kor színvonalán volt képviselve a könyvtárban. Ez nem mondható el az orvosi állományról, amely inkább orvostörténeti és könyvészeti szempontból értékes műveket tartalmazott, de nem az orvosi oktatás és gyakorlat szempontjából.

Érdekes ellentmondás van az orvosi művek tekintetében a katalógus és a leltári adatok között. Ez utóbbi 1773-ban nem mutat ki orvosi műveket a könyvtárban, míg a következő évben készült katalógus szerint az orvosi művek száma 146/186 kötetben./ Ez az ellentét feloldható, ha figyelembe vesszük, hogy a leltár 1773 "földön heverő" /in terra jacentes/ könyvet említ; ezek között lehettek az orvosi munkák.

Nagyszombatban a könyvtár 1761-ben kapott végleges elhelyezést. A freskókkal díszített könyvtárterem és szép berendezése feltűnt a látogatóknak. Jellemző és a vázolt ellentéteket kiemeli az a jegyzőkönyvrészlet, amelyet az egyetem Budára költöztetésével kapcsolatban készített egy bizottság /3/: "A könyvtár egyenlőre inkább könyvei számával és diszes külsejével érdemel figyelmet, mint könyvei választékával. Legnagyobb részben ugyanis tele van bölcséleti, hittudományi, aszkétikai és más hasznavehetetlen könyvekkel. Leszámítva a pétérváriakat /a jezsuita rend fejlett nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezett, így kapcsolatban állt a párizsi, pétérvári akadémiaikkal/, nincsenek benne semmiféle Tudományos Közlemények, sem ujság, sőt csaknem semmi az orvostudománnyal kapcsolatban. . . ennél fogva hiányt szenved nemcsak a tanulóifjúság, hanem a tanárok dicséretes igyekezte is a könyvek e szegénysége miatt."

Az orvosképzés megindulásakor a Van Swieten által kiválasztott 5 tanárról /4/ tudjuk, hogy saját könyvgyűjteménnyel rendelkeztek és ezeket szükség esetén hallgatóik rendelkezésére bocsátották. Tanári munkájukban önfeláldozóak voltak, a kevés számú hallgatóval szemináriumi oktatási módszerrel tudtak megvalósítani. Abban a szerencsés helyzetben vagyunk, hogy közülük 3 tanár

könyvtára került később az Egyetemi Könyvtár állományába /1773-tól, a jezsuita rend feloszlatásától, már név szerint is beszélhetünk Egyetemi Könyvtárról/: 1784-ben vették meg Plenck József Jakab könyvtárát, melyet már Nagyszombatban kialakított, több mint 80 kötetet tartalmazott különböző orvosi szakterületekről, de legtöbb volt benne a sebészeti munka; majd Winterl Jakab József kap 100 aranyat 1786-ban könyveiért /zömmel botanikai és kémiai munkák/ és 1791-ben TRNKA Vencel könyvei kerültek a könyvtár állományába. Az ő gyűjteményéről többet kell szólnunk /5/, mert kiemelkedik mind mennyiségben, mind minőségben a korabeli orvosi magángyűjtemények közül. Az Egyetemi Könyvtár kéziratárában őrzött, szép kézírással készített katalógusban szerzők neve szerinti abc-sorrendben találjuk az orvosi műveket; a katalógus végére gyűjtötték össze a bölcsészeti, matematikai és filozófiai műveket, ezen kívül van egy "vegyes" rovat is. Ennek ellenére bekerült az orvosi művek közé ókori klasszikus szerzők irodalmi, történelmi munkája.

Orvostudományi és természettudományi folyóiratokon kívül megtalálhatók a gyűjteményben ókori, klasszikus orvosszerzők ujkori kiadásai: Celsus, Dioscorides, Galenus, Hippokratész, Mesue; számos 17. sz. -i kiadvány, mint Bartholini, Ettmüller, Harvey, Fernelius, Leonhard Fuchs, Malphigi, Matthiolus, Ramazzini, Rulandus művei.

Leggazdagabban a kortárs orvosi irodalom van képviselve: Ackermann, Auenbrugger, Bang, Boerhaave, Bromfield, Bruce, Grainger, De Haen, Haller, Hell, Heister, Helvetius, Langhans, Lieberkühn, Lister, Marherr, Mesmer, Metzger, Morgagni, Morton, Murray. Legtöbb művel Joh. H. Schulze szerepel, majd Siebold, Stahl, Stoerck, Syndenham, Willis munkái.

Trnka jól tudott magyarul; gyűjteményében magyar szerzők művei is megtalálhatók: Gyöngyösi Pál, Madai D. Sámuel, Madách Péter, Nietzky Ádám, Rattkai de Nagy Thábor, Rédi Ferenc, Wesziprémi. Igyekezett tanártársai munkáit is megszerezni: Plenck, Prandt, Winterl művei megvoltak könyvtárában.

Gyűjtötte a Nagyszombatban végzett hallgatók disszertációit: Reineggs, Rodlsperger, Oertel, stb.

Magyar szerzők, főleg történészek, bölcsészek munkái is megvannak könyvtárában /Pray/. Az ókori klasszikusok közül Cicero, Platon, Sallustius művei több kiadás-

ban is megvannak gyűjteményében. A felvilágosodás eszméit másokon kívül Rousseau képviseli könyvtárában.

A könyvtár és az orvosi kar szempontjából a nagyszombati időszakot elemezve megállapíthatjuk, hogy a könyvtár rendelkezett némi orvosi szakirodalommal, amelyet az öt tanár munkájában is hasznosíthatott. A tanárok kezdettől fogva szorgalmazták saját könyvgyűjtemény kialakítását és ismerve emberi-tanári értékeiket; joggal feltételezhető, nemcsak maguk használták fel oktató munkájukhoz, jegyzeteikhez, tankönyvekhez a rendelkezésre álló irodalmat, hanem szükség esetén /pld. doktori értekezés készítésekor/ tanítványaikkal is megosztották. Alátámasztja feltételezésünket az a körülmény is, hogy tanári működésük alatt összegyűjtött könyveiket az Egyetemi Könyvtár tulajdonába juttatták, a tanárok és tanítványok hasznára.

II. A budai évek /1777-1784/

Az egyetem és könyvtára Budára helyezésének megvan a maga története és alapos indítékai, amelyek között döntő súllyal estek latba az orvosképzést gátló tényezők, mint a kórházi ágyak hiánya, nem volt boncolás céljára elegendő hulla, gyatra laboratórium és botanikus kert és a megfelelő szakirodalom hiánya, amelynek hátrányát Kempelen Farkas így foglalja össze /6/: "Ennek mind a hallgatók, mind professzorok dicséretes törekvései látják kárát".

Ebből a budai időszakból is rendelkezünk /7/ katalógussal /1779/, amely hiven tükrözi a végbement változásokat. Az orvosi könyvállomány gyarapszik, bár csak az állomány 5%-át teszi ki, 800 kötetre duzzad. Még mindig a klasszikus orvosszerzők különböző kiadásai és a 16., 17. sz-i orvosszerzők művei vannak túlsúlyban. Az egyházi rendek feloszlásakor az egyes rendházakból kikerülve nemcsak ezek a művek gazdagították az állományt, hanem számos ösnyomtatvány és ezek között orvosi inkunábulum is az Egyetemi Könyvtár birtokába jutott. Megjelennek ugyan az első orvosi folyóiratok, de tény, hogy az orvosképzés szempontjából is hasznosítható anyag csak a tanári könyvtárak bekebelezésével kezd kialakulni.

Veszteségnek tekinthető az orvosi és gyógyszerészeti állomány gazdagodása szempontjából, hogy a híres Kazzay-féle gyűjteményt a megfelelő anyagi eszközök hiányában nem tudta megszerezni a könyvtár /8/, és így az a debreceni Kollégium Nagykönyvtárába került.

A könyvtár a várpalotában rendelkezésre álló 48 helyiségből ötöt kapott: 1 olvasótermet, 1 tanári olvasószobát és egy kis írnioki helyiséget alakítottak ki; két szobából igazgatói lakás lett.

Az elhelyezés nem mondható ideálisnak: 15 ezer kötet zsufolódik itt össze. Krónikussá válik a helyiség-, szekrény-, polc- és alkalmazotthiány. A berendezés szegényes, a kötetek rossz állapotban vannak, a könyvtári feldolgozó munka hiányos. Az évi beszerzési keret 500 forint; s az amúgyis alacsony összeget rendszertelenül folyósítják. Ilyen állapotok mellett nem csodálkozhatunk azon, hogy kicsi volt az olvasói forgalom. Kiemelve ilyen szempontból a Budán töltött 1781-es évet, az összes olvasók száma 709 volt; általában 7-8 ember fordult meg az olvasóban naponta.

Annál is inkább feltételezhető, hogy az orvosi kar tanárai a kölcsönzési formát vették igénybe a könyvtári szolgáltatások közül, mivel a budai korszak katalógusában több helyen látjuk a könyvek adatai melletti bejegyzést: "Prandtnál, Winterlnél".

A hallgatók szempontjából sem lehetett jobb a helyzet. Erre következtethetünk az egyetem 1783. évi felülvizsgálatával kapcsolatban /9/, és a könyvtár igazgatójának többször kifejtett véleménye alapján. Bretschneider szerint az Egyetemi Könyvtárban kialakult gyakorlat több szempontból helytelen vonásokat mutat. Szerinte jobban kellene propagálni a könyvtár használatát, különösen az egyetemi ifjuság körében; a kapun még eligazító tábla sem volt, amely a nyitvatartási időt is közölte volna. A tanárok nem tartották be a két hónapos kölcsönzési határidőt. A folyóiratok körözése is nehézkesen ment, több példány elveszett. Bretschneider szerette volna, ha folyóiratokat egyáltalán nem kölcsönöznek ki, mivel kevés folyóirat járt és így többen vették volna hasznát olvasásuknak.

A budai évek alatt növekedett az orvostanhallgatók létszáma. Ebben az időszakban 45-en fejezték be tanulmányaikat itt. Közülük 38 esetben sikerült megállapítani, milyen témakörből írták doktori értekezésüket. Munkáikat elemezve megállapíthattuk, hogy elkészítésük-nél a megfelelő szakirodalom rendelkezésükre állt. Bár sokat idézték az ókori klasszikus orvosszerzőket, korabeli irodalomra is támaszkodnak.

Forrásaikat lapalji jegyzetben közlik, az értekezés végén pedig felsorolják az idézett szerzők nevét /műveik adatait nem/. Feltűnő, hogy többször idéznek külföldi korabeli folyóiratokból. Az idézett szerzők között nemcsak a kötelező tankönyvek írói nevével találkozunk, hanem a felhasznált szakirodalom ennél szélesebb bázisú. Joggal feltételezhetjük, hogy akár közvetlenül, akár tanáraik közvetítésével használták az orvostanhallgatók az Egyetemi Könyvtár orvosi állományát.

Értékelve a budai éveket, megállapíthatjuk, hogy az Egyetemi Könyvtár állománya mennyiségben és minőségben fejlődött orvosi vonatkozásban is. Az orvosi kar tanárai és hallgatói hozzájutottak, ha nem is kielégítő módon, a rendelkezésre álló szakirodalomhoz és ebben az időszakban már egyenesen kedvezőbbnek mondható az orvoskar könyvtári ellátottsága, mint az egyéb, az oktatáshoz elengedhetetlenül szükséges klinikai, technikai felszerelése.

III. A pesti évek /1784-1867/

II. József rendeletére 1784-ben az egyetem és a könyvtár Pestre került. Az áttelepítés sok szempontból előnnyel járt. Pest rohamosan fejlődött; a nehezen megközelíthető exkluzív várpalota helyett gyorsan fejlődő központba került.

A könyvtárt a volt pesti ferencesek kolostorában helyezték el. Az épület a városi telekkönyvben a könyvtár nevére került. Később a tulajdonjog miatt a rend és az egyetem között hosszadalmas per keletkezett, amely 1877-ben a rend javára dőlt el; a régi épület az övé lett; az udvaron új épületet emeltek, amely hosszú évekig készült és 1875-től az Egyetemi Könyvtár végleges, mai otthona lett.

Mivel csaknem egy évszázadig ez a volt kolostori épület volt az Egyetemi Könyvtár otthona, és ez még az az időszak, amikor az orvosi kar tanárai és hallgatói teljesen ennek a könyvtárnak a szakanyagára voltak utalva, nem érdektelen, ha leírását Szinnyei József tollából idézzük /10/:

"Az egyetemi könyvtár és környéke diák koromban, de még az 50-es és 60-as években is igen kedélyes volt. Nem ostromolták az olvasók, mert nem volt miért ostromolniuk; szerény 2000 forint budgetjéből alig szerezhettek be valamit, abból kellett még köttetni is. Egyszerű volt az olvasószoba, hosszú asztalaival és támaszték nélküli falócaival; két ablaka elég világosságot árasztott be a téres udvarról, melynek végében hosszú alacsony ház állott, ebben volt a könyvtárőrök /főtisztviselők/ lakása; a magas kőkerítés pedig a barátok-terén huzódott végig a régi könyvtárépületig, melynek helyén van jelenleg a barátok bazárja. A könyvtár udvarán szép terebélyes fa is volt akkor, az alatt pad és körülé liba, kácsa s több efféle apró állat. A könyvtár-épületet körülfogva a barátoknak is volt gazdasági udvaruk és szép kertjük, melyre a nagy könyvtár-terem karzatáról szemet gyönyörködtető kilátás nyílt; néha kuglizás zaja ütötte meg füleinket és egy házi szarka hordta el céduláinkat a nyitott ablakon át. A hivatal, nyugalmas gondnélküli életnek tekintetett, azért ha valamely nevezetes író megvakult vagy megsántult, írói segély-egylet nem lévén, ide tették. Így jutott a könyvtárhoz Garay, mikor már alig látott és Reguly, ki kánikulában is bundában ült a "Magyar király" kávéház előtt és az olvasókat /ugy se voltak sokan/ magához hívta ki az udvarra, a fa alá, ha nap süttött; ott ügylet fel rájuk. Voltak azért könyvtárnokok, kik amazok helyett is dolgoztak. Azonban ők is tettek valamit. Midőn a könyvtárhoz jutottam, örömmel láttam ott a magyar könyveket külön fölállítva. Ez Reguly műve volt. Én ezen szabályellenes eljárást igyekeztem fenntartani, csak azért, hogy lássam az egyes tudománysszakok világirodalma mellett, a mi szerény kis nemzeti irodalmunkat.

Mikor kineveztek, nekem jutott a "farkasordító", így neveztük a nagy könyvtermet, melyben mindig 2-3 fokkal volt hidegebb mint az utcán. Éppen tél volt. Innen kellett kihoznom a kért könyveket, melyek azonban nem vol-

tak megszámozva; tehát keresnem kellett a megjelölt thékában és polcon. A legkeresettebb könyvek rendesen magasra voltak föltéve, tehát létrát kellett oda cipelnem, úgy földszint, mint a karzaton, s azon fölmászva, néhány száz könyv között turkáltam; közben meggémberedett ujjaimat is kellett fújnom, hogy kiegyenesedjenek és alkalmasak legyenek a keresésre. A negyedőrai keresésnek azonban többnyire az lett az eredménye, hogy a könyvet nem találtam meg. Egy ilyen alkalomkor történt, hogy egy reám várakozó kiváló tudósunk türelmét veszítve bejött hozzám, lecsapta cylinderét, fölfutott a XI-dik thékához támasztott létrán, kereste, de ő se találta meg a könyvet; ekkor így szólt haragjában: "Maguk csak a Puchtát és Wenzelt tudják megtalálni" /11/, s ezzel elment. Jóformán úgy is volt, mert a belső olvasó szoba melletti kézügyben eső kisebb thékában, az említett szerzők művein kívül, alig volt néhány száz könyv; az egyetemi polgárok pedig, ha tankönyveiken kívül mást nem kaptak, megelégedtek Petőfi, Shakespeare s Eötvös műveivel, mert ezeket olvasták akkor is legtöbbit. A többit a homály és feledés fátyola takarta és a por.

Toldy pedig csak azzal vigasztalt bennünket, hogy majd másképp lesz ez az új épületben, melynek falai már kiemelkedtek a földből ablakaink előtt és éjjé változtatták nappalainkat. Midőn ezt a nyomorúságot és a számozatlan könyveket először láttam, úgy éreztem magamat, mint az első csatában, valóságos láz lepett meg; de azután hozzá szoktam ehhez is, miután még egy telet kellett azonképen átélnem.

A könyvtár szobáiban lábujjhegyen jártunk és suttogva beszélünk, hogy ne zavarjuk az olvasókat: szinte megijedt az idegen ettől a nagy csendességtől; ha valaki hangosan kezdett beszélni, feltartott mutató újjal intettük őt csendre. Toldy maga is tiszteletben tartá ezt a mély csendet, úgy jött, úgy beszélt velünk. Egyszer az olvasószoba kályhájában kakas kukorékol, a Dobocsányi hivatalszolga kakasa; ott tartá azt az építkezés miatt; Toldy kijött a csendzavarásra, mire dorgatórium és kakashál következett. /12/

Toldy igazi könyvtárnok volt. Valamikor régen thékáról-thékára menve, egymaga számlálta meg a könyveket; úgy adta aztán hozzá az évi szaporodást; ezt tették

utódai is. Így tudjuk, hogy jelenleg /13/ kétszázezer kötetnyi a könyvtárunk. Nem volt olyan száraz munka, melyet ő kecssegető színben ne tudott volna feltüntetni. Minden beérkezett könyvet bibliographiai pontossággal magá irt be a könyvtár naplókönyvébe: ha az álnév alatt rejlő író igazi nevét tudta, azonnal odajegyezte a könyv címlapjára. "

Mind ehhez nem szükséges kommentár. Ez a helyzet marad az új épületbe költözésig. A könyvtár szombat-vasárnap kivételével délelőtt és délután 3-3 órát volt nyitva, az évből kb. 10 hónapon át.

A vásárlási lehetőség az egész tárgyalt korszakban igen korlátozott volt. A beszerzési keret nagyon lassan emelkedett, néha egy-egy rendkívüli segély kiutalása vagy a fölösleges munkák eladásából befolyt összeg javított a helyzeten. 1830-ban emelték fel az évi dotációt 1000 Ft-ra. A hatvanas évek elején határozatot hozott az egyetem vezetősége, hogy a beiktatási alapra begyűjtött pénzt a karok arányában könyvbeszerzés céljára szétosztják. Az orvosi kar részesedése 30% lett; évenként kb. 250 Ft-ot jelentett ez az összeg; a Kar azonban sokszor évekig nem élt ezzel a vásárlási lehetőséggel. 1863-69 évek között így módon 1546 Ft gyűlt össze, amit aztán 1870-ben nagyobb egyszeri beszerzéssel el is költöttek. /14/

Az egyetemi könyvtár mindenkori vezetői igyekeztek elérni, hogy a különböző karok, így az orvosi is, nyújtsa be igényét minden évben: egyrészt azoknak a műveknek a listáját, melyeket a tanításhoz nélkülözhetetlenek tart, másrészt amelyeknek a könyvtárban meg kell lenniük, a hallgatóság számára. Meg kell vallanunk, ebben a kérdésben a Kar nem állt mindig hivatása magaslatán. A könyvtár képviselőjét nem hívták meg a kari ülésre, ahol a beszerzendő művek felől döntöttek. Kéréseiket nem adták be idejében és igényük a rendelkezésre álló anyagi eszközökhöz képest néha illuzórikus volt. Gyakran kérték olyan művek beszerzését, amelyek már régóta megvoltak a könyvtár állományában.

Átnézve az Egyetemi Könyvtár irattárában őrzött orvoskari desiderátumokat, jellemzésül a tárgyalt korszak elejéről és végéről bemutatunk 1-1 évre vonatkozó "kívánságlistát" /15-16/.

Az 1810. évi orvostudományi desideratumokat Lenhossék Mihály dékán /17/ állította össze: 20 mű beszerzését kéri Bichat, Burdach, Fischer, Hildebrandt, Reil, Walther, Gall műveit. 1793-as megjelenésű a kért legrégibb és 1809-es a legfrissebb munka. Kivétel nélkül mind németnyelvű; anatómiai, kórbonctani és élettani művek.

Egy 1866-ból származó, Lippay Gáspár /18/ által összeállított, orvostudományi desideratumban már a klinikai szakmák is képviselve vannak: szemészet, sebészet; és kéri több orvosi fizika tárgykörébe vágó mű beszerzését. Összesen 15 mű megvétele a kívánság, és egy francia kórbonctani könyv kivételével mind német nyelvű. Szerzők: Lebert, Liebreich, Bardeleben, Pitha, Billroth, Emmert, Wundt, Funke, Du Bois Reymond, Flick, Helmholtz és Scheffer: mindegyik kért munka a kortársirodalomhoz tartozik.

A könyvtár gyarapodását az említett forrásokon kívül elősegítették az ajándékozások; éppen Toldy Ferenc, a könyvtár kiváló igazgatója járt élen szép példájával: jelentős orvosi anyaggal gazdagította az állományt.

A köteles-példány szolgáltatás volt az egyik legjelentősebb gyarapodási forrás; bár míg a helytartótanácsot megjárta példányok kerültek a könyvtárba, ez sok késedelmet és rossz, hiányos, rongált állapotú könyvet eredményezett. A nyomdák a műveket csak az ötvenes évektől küldhették egyenesen a könyvtárba. Ebből a forrásból folyóirat- és periodikaanyag egyáltalán nem érkezett.

Az ötvenes években indul meg a külföldi cserekapcsolat az egyetemi nyomtatványok terén.

Az orvosi irodalom gyarapodása a többi szakterülethez viszonyítva nem volt egyenletes és a kívánt mértékű. A tárgyalt pesti időszakban 1798-ban bővült Vezsa protomedikus /19/ könyvtárával az orvosi könyvállomány, majd bekerült Almási Balogh Pál /20/ 45 ezer kötetes könyvtára és rendkívüli hitelt adott a minisztérium első sorban orvosi könyvek beszerzésére 1848-ban. Hogy ennek ellenére sem volt fényes a helyzet, egy rektori jelentésből olvashatjuk, az 1857/58-as tanévből: "Gyenge az orvosi, természettudományi, műszaki, régészeti-művészettörténeti anyag a könyvtárban".

A könyvtár Pestre költöztetésekor kb. 30 ezer kötet volt az állomány; 1867-re ez a szám a tanszéki könyvtárak anyagával együtt 120 ezer kötetre emelkedett /az Almási-féle gyűjtemény nélkül!/
1

Az olvasók száma is sokszorosára emelkedett; egyébként mindig az orvostanhallgatók látogatták - az egyetemi ifjuságon belül - legtöbben az olvasótermet. A tudományos és szépirodalmi művek aránya az olvasótermi használat szempontjából 10:1-re emelkedett. Különösen a "kenyértudományok" hallgatói /orvosi, jogi, technológiai/ tűnnek ki Toldy feljegyzései szerint a komoly irodalom olvasásával.

A növekvő olvasói igényeket igyekezett a könyvtár vezetősége kielégíteni. A hallgatók kérésére módosították a nyitvatartási időt és az olvasóteremben uralkodó, egyre elviselhetetlenebbé váló egészségügyi viszonyok /összeszeszorulások, fenyegető falak, barátságtalan, nem szellőztethető olvasóterem/ ellenére, vasárnap délelőtt is nyitvatartották az olvasótermet. Igyekeztek azzal is segíteni, hogy az olvasótermi lehetőség mellett kiszélesítették a kölcsönzést /21/: elég egy egyetemi tanár kezessége is, nem kell többé egy mű árát kaucióként letenni.

Hógyes /22/ kimutatása szerint 1784 és 1867 között 1666 orvos végzett a pesti karon. Jelentősen megnőtt az oktatói kar létszáma. Az Egyetemi Könyvtárnak az előző időszakokhoz viszonyítva mennyiségileg és minőségileg is nagyobb igényeket kellett kielégítenie. Ennek a feladatnak igyekezett megfelelni, különösen a hallgatók esetében, mivel 1828-tól kialakulóban volt az oktatók un. orvoskari tanártestületi könyvtára, majd pár év múlva a Budapesti Királyi Orvosegyesület alapít saját könyvtárt és az oktatók több forrásból is hozzájuthattak szakirodalomhoz.

A hallgatóknak a 60-as évekig meg kellett elégedniük az Egyetemi Könyvtár anyagának használatával, annak kötöttségeit elszenvedve /kevés nyitvatartási idő, egészségtelen, kicsi olvasóterem, vontatott kiszolgálás, mennyiségben, minőségben nem kielégítő orvosi állomány/ és a kölcsönzés korlátait eltűrve.

A hallgatók saját Segélyező- és Önképző Egyesülete, mely 1861-ben alapult, csak a század végére alakít ki használható könyvállományt. A tanszéki könyvtárak a

hetvenes években kezdik meg működésüket. Ezen a téren is Balassa Jánosé az érdem, aki saját könyvtárát hagyta a klinikájára és jelentős pénzalapítványt is tett gyarapítására. Hasonlóképp járt el Schulek Vilmos, aki a szemklinikai könyvtárt létesítette.

Befejezésül annyit mondhatunk, hogy 1770 és 1867 között jelentős szerepet játszott az Egyetemi Könyvtár a hazai orvostudomány történetében: kezdeti minimális orvosi állományát /88 kötet/ több forrás segítségével és nagyrészt tudatos szerzeményezési munkával és a költözéseket, célszerűtlen elhelyezéseket elszervezve, de közben harcolva a jobbért, igyekezett az orvostudományi oktatók és hallgatók szakirodalmi ellátását nagyjából biztosítani, kisebbrészt kölcsönzési formában biztosítani.

J e g y z e t e k:

- 1./ Ratio Educationis CC. §. /Az 1777-iki Ratio Educationis. Fordította, bevezetéssel és jegyzetekkel ellátta Friml Aladár. 1913./
- 2./ Catalogus novus librorum . . . conscriptus anno domini 1690. Jelzete: Egyetemi Könyvtár MS J 2.
- 3./ O. L. Helytartótanácsi Levéltár C 67 1160
Acta ad translationem Universitatis Tyrnaviensis spectantia 1776-1786. 339 p.
- 4./ Plenck József Jakab /1735-1807/; Prandt Ádám Ignác /1739-1817/; Schoretich Mihály /1741-1786/; Trnka Vencel /1739-1791/; és Winterl Jakab József /1739-1809/.
- 5./ Catalogus Librorum Wenc. Trnka /Egy. Kvtár MS J 26/
- 6./ Jegyzőkönyv a bécsi udvari kamara levéltári anyagából. Először közli németül Szalatnai Rezső: Kemelen Farkas és az Egyetem átköltöztetése Budára. Bp., 1959. Bp.-i Egy. Könyvtár Kiadványai, 6. sz. 14-21-old.

- 7./ Catalogus Librorum Bibliothecae Regiae Universitatis Budensis. 1779. /Egy. Kvtár MS J 28/
- 8./ U. a. mint a 3. sz. alatt: 8. lap recto; 1780 febr. 21. Eladásra kínálják Kazzay debreceni gyógyszer-táros könyveit és éremgyűjteményét.
- 9./ Pálvölgyi Endre: Az Egyetemi Könyvtár 17. -18. századi katalógusai. Egyetemi Könyvtár Évkönyvel, IV. 1968. 25-63. old.
- 10./ Szinnyei József: Könyvtári emlékek. Bp. Atheneum, 1887. 4-7. old.
- 11./ Fontos jogi tankönyvek szerzői.
- 12./ Schedel /Toldy/ Ferenc /1805-1875/ orvosdoktor, diaetetikát adott elő az orvosi karon; majd az Egyetemi Könyvtár Igazgatója; ő indította el a Könyvtárt a modern fejlődés útján.
- 13./ 1887-ben
- 14./ Egyetemi Könyvtár irattára; 271. sz. akta /kari desideratumok között/
- 15.-16./ Egy. Könyvtár irattára; kari desideratumok
- 17./ Lenhossék Mihály /1773-1840/ az élettan professzora, 1809/10. tanévben dékán.
- 18./ Lippay Gáspár /1809-1883/ sebészprofesszor; viselte a dékáni és rektori tisztségeket.
- 19./ Vezza Gábor kari igazgató; meghalt 1799-ben.
- 20./ Almási Balogh Pál /1794-1867/ Széchenyi és Kossuth orvosa, a homeopatha orvosi Irányzat követője.
- 21./ Pauler Tivadar rektori beszéde, Buda, 1862. 13-14. old.
- 22./ Hőgyes, Emlékkönyv. Bp. 1896. Atheneum. 129-132. old.

Terminológiai irányzatok a magyar orvosi irodalomban

A magyar orvosi nyelv és stilisztikai gyakorlata, szókincse kétségtelenül a latin és görög hagyományokra épül és ebben más művelt nemzetekétől alig különbözik. Egyéni sajátága, hogy az európai nemzetek többségénél sokkal hosszabb ideig használta a magyar orvostudomány a latin nyelvet és csak alig több mint 150 éve, hogy akarnak, mernek és tudni vélnek magyarul írni az orvosok.

A nomeklatura tulnyomó többsége latin eredetű volt, a többi szót pedig latinizálták, helyes alkalmazásukhoz a latin alaktan ismerete nélkülözhetetlen volt. A XIX. század elejére esik a magyar orvostörténetnek ez a hős kora, amikor forradalmi áramlatok, új gondolatok, új fogalmak valamennyi tudományág és a művészetek területén egyaránt ostromolták hazánkat. Hozzá tartozik az írásizlés és -divat fejlődésének értékeléséhez az is, hogy ebben az időben a magyar orvosképzés is a fejlődés stádiumában lévén, orvosaink jelentős többsége külföldi egyetemeken, elsősorban a német nyelvterületen tanult. Kevesebben olasz, francia egyetemekről tértek haza, hogy itthon műveljék tovább a szaktudományt. Az angolszász hatás nyomai ezidőtájt kevésbé érezhetők.

Az orvostudomány történetében sohasem vitatták, hogy az orvosnak olvasnia kell. Napjainkig sem dőlt el azonban a vita tartalmi része: mit, mennyit olvasson az orvos. Az orvosi nyelv és terminológia ennek a vitá-

nak is őrzi a nyomait, amennyiben a szakirodalmi dokumentumokban a klasszikus irodalmi műveltség mellett a mindenkori modern irodalmi áramlatok is, a szépirodalmi izlés és igény ugyancsak kifejezésre jutnak. Legyen elég ennek illusztrálására csupán két címet idézni; az egyiket a klasszicizáló izlés divatának korából, amelyről nem tudni, vajjon a latin körmondat, vagy a német többszörösen összetett mondat hatása alatt jött-e létre: "Labirynthus betegségek, mint az encephalitis epidemica valószínűleg abortiv esetei, vagy intoxicationis alapon fellépő esetek." A hosszú cím néhány oldalas tanulmány névjegye. Az ellenpélda az 1968-ban kinyomtatott közel 500 oldalnyi terjedelmű könyv, melynek címe csupán "Az intenzív therapia gyakorlata."

Meghaladná a jelen közlemény célját a két szélsőség közötti időszak minden áramlatának példákkal történő bemutatása, így csak a divatok fontosabbjait emeljük ki. A XIX. század második felében társadalmi, politikai és tudományos célok közös szolgálatában, nem utolsósorban az erőszakolt németesítés kivédésére - "ha már nem lehet magyarul, semmiképpen sem németül" elve alapján, - orvosaink mindent latinul igyekeztek írni, stílusukban is őrizve a klasszikus szemléletet. A XX. század elején az erőszakos magyarosításnak irredentizmustól sem mentes időszakában a mindent magyarul elve került előtérbe, harcot indítva a két szemlélet hívei között. Valóságos nyelvujítás indult el, sok használhatatlan, értelemzavaró fordítás-szó keletkezett, vitathatatlanul gazdagodott azonban az orvosi nyelv szó-

kincse számos, a magyar nyelvbe jól beillő és művészeti vagy népnyelvi hagyományokat hordozó új fogalommal.

Az ellentétek és különbözőségek harcának dialektikus fejlődésében ma ott tartunk, hogy helyeseljük, ha az orvosi nyelv kifejezésmódja nem különbözik lényegesen a beszélt és írott élő magyar nyelvtől. Egyébként világ-törekvés is az orvosi szaknyelvet az anyanyelvhez közelíteni. Stilisztikai szempontból az orvosi nyelvre is érvényes az alaptörvény: az írásmű legyen szabatos, világos, magyaros. A mondszerkesztésre pedig nyelvi logikánk alapsajátságát, nevezetesen az egyszerű vagy legalábbis nem sokszorosán összetett mondatokban történő fogalmazást ismerjük el szabályosnak.

Az orvosi nyelv helyesírását illetően napjainkig sem alakult ki egyértelmű szabályzat, sőt szokás sem. Általánosságban annyit mondhatunk, hogy az idegen szak kifejezéseket akkor írjuk magyarosan, ha azok több tudományágban, vagy méginkább akkor, ha a köznyelvben is élnek. Az orvostudományban előforduló görög szavakat, minthogy az orvostudomány nemzetközi nyelve ma is a latin, latinosan írjuk, feltéve, ha azok kizárólag az orvostudományban használatosak. Érdekes, hogy a vegytan nyelve a magyar nyelvészet szempontjából az orvosi nyelvnél előbbre van: mindent magyarosan ír.

A közkeletű idegen szavakat a magyar helyesírási szabályzat értelmében az orvosi nyelvben is magyarosan írjuk. Az idegen szókapcsolatokat, diagnózisokat, leleteket latinosan írjuk, még akkor is, ha a szókapcsolat valamely tagja külön írva ettől eltérne. Érdekes a magyar nyelv fejlődésében, hogy számos betegség megjelö-

lésére a népnyelv és a tájnyelv igen találó, szép hangzásu, érthető szavakat alkotott, amilyen pl. a vörheny, vagy a kelevénykór, s közülük - a nyelv fejlődésének sajátos szabálytalanságát, sőt önkényességét bizonyítva - az egyiket megtartotta, a másikat teljesen elvetette az orvosi nyelv.

Világ-irányzat, amely egyre inkább nyelvünkben is érvényesül, hogy nem új magyar fogalmakat alkotunk, hanem a nemzetközileg elfogadott idegen kifejezést írásmódjában magyarítjuk pl. tifusz.

Más kérdés az új fogalmak szerepe orvosi nyelvünkben. Az orvostudomány történetének legújabb kora számos olyan fogalmat, kifejezést hozott át az orvostudomány területére szókapcsolatban vagy anélkül, amelyek korábban ismeretlenek voltak. Az életfolyamatok fokozatos feltárása, a kórélettani összefüggések megismerése, az élő szervezet felépítésének a technika korszerű eszközeivel történt alaposabb megismerése új kifejezéseket, fogalmakat, sőt meghatározásokat igényel. Ezek pontossága, félreérthetetlensége annál is fontosabb, mert számuk naponként növekszik, tartalmukban módosulhatnak, értelmezésük módja is változik. Az új ismeretek nem nélkülözhetik a terminológia fejlődését.

Az orvosi nyelvet érő hatások száma és iránya is egyre szerteágazóbb lesz. A nyelvi ráhatások közül az angolszász szakirodalom hatása került előtérbe, ugyanakkor feltűrő, hogy ugyyszólván a világ valamennyi művelt nemzete arra törekszik, hogy legalább néhány fogalommal belopja nyelvét a nemzetközi orvosi nyelv szókincsébe.

Ezzel egyidejűen egyes fogalmak elterjednek, mások eltűnnek az orvosi nyelvből. Ez a változékonyság indokolja, hogy a terminológia aktualitására az orvosi könyvtárosok figyelmét legalább néhány példával felhívjuk.

Orvosi nyelvünkben meghonosodott az intenzív terápia fogalma. Értelmezése az orvosok számára sem mindig könnyű. A fogalom bevezetését az indokolja, hogy az életveszélyes állapotokban lezajló kórélettani történés fokozatos megismerése lehetővé tette, hogy számos eddig menthetetlennek ítélt beteget az orvos a jól képzett egészségügyi szakszemélyzet szervezett, célszerű együttműködésének, a technika legkorszerűbb eszközeinek alkalmazásával életben tartson. Az intenzív terápia fogalmán mindazon módszerek és lehetőségek kihasználását, hasznosítását és megvalósítását értjük, amelyek alkalmasak a zavart vagy kiesett szervműködés időleges helyettesítésére, valamint arra, hogy a zavart kiváltó alapbetegség célzott oki kezelését lehetővé tegyék.

Felvetődik a kérdés, indokolt-e az idegen nyelvű szakkifejezések bevezetése. A válasz ez esetben: igen; az indok: a két szó olyan definíciót ad, amely csak több mondatból álló magyar szöveggel helyettesíthető.

A méh működésének pontosabb megismerése, a petefészek és a hypophysis hormonjainak a terhes és nem-terhes méhre kifejtett hatásának feltárása oda vezetett, hogy szájon át adagolt szintetikus, vagy mesterséges hormonokkal ezeket a folyamatokat bármely időpontban fel lehet függeszteni, lefolyásukat meg lehet

változtatni, a történéseket siettetni vagy késleltetni lehet, a méh nyálkahártyáján a megtermékenyítés megtörténte nélkül a terhességhez hasonló biológiai állapotot lehet előidézni, ezzel megakadályozva a fogamzás lehetőségét. Az endokrinológiai kutatásnak az eredménye szótárnyi új fogalmat adott az orvosi nyelvnek. Ilyenek pl. az orális hormonális fogamzásgátlók. Értelmezése: olyan szintetikus hormonkészítmények, amelyeknek szájon át történő adagolásával a fogamzás meggátolható.

Az ovulatio-gátlók mint alkalmi szókapcsolat terminológiailag is érdekes, amennyiben a fenti gyógyszer-csoport nemrég megismert újabb és kiterjedtebb alkalmazási területére utal; szó szerinti fordítás: "a tüszőérést gátló szerek a petefészekben" lenne, a fordítás azonban erőszakolt. A fogalom valójában azt jelenti, hogy szintetikus női és férfi hormonok megfelelő kombinációinak szájon át történő adagolásával meggátolható a tüszőérés a petefészekben és hogy ezek a gyógyszerkombinációk fenti tulajdonságaik révén a tüszőéréssel összefüggő méhvérvzési zavarok, a meddőség bizonyos típusai, valamint egyes, a petefészek működésével összefüggő, de nem a nemi szervek működésében megnyilvánuló betegségek gyógyítására alkalmasak. A nyelvészetileg kritizálható alkalmi szókapcsolat egy idegenes írásmódu és egy magyar szó kötőjeles összekapcsolása a fenti magyarázatot helyettesíti, ezért nyert létjogot orvosi nyelvünkben.

Arra is van példa, ugyancsak a hormonológia tárgy-
körében, hogy egyes régóta ismert terminológiai kife-
jezések új felismerések folytán hosszabb-rövidebb
elhanyagoltság után ismét aktuálissá válnak. Ilyen pl.
az áttöréses vérzés, ez a fogalom olyan menstruációs
vérzést jelent, amelyet nem előzött meg tüszőérés. A
szájon át adagolható szintetikus fogamzásgátló hormon-
kombinációk adagolásakor ugyanis ilyen vérzések tart-
ják fenn a méh ciklusos vérzéseit, kórélettani értelem-
ben a méh-petefészek működés folyamatos dinamikáját.

Nem ritkaság, hogy az orvostudomány új eredményei
kitörölnek egy-egy korábban gyakori terminológiai fo-
galmat a mindennapi orvosi nyelv szókincséből. A nemi
betegségek kór- és gyógytanának régi terminológiáját
ma már nem is tanítják. A félig elfelejtett fogalmak
közül legyen szabad kiemelni a balanitis gonorrhoeicát,
amely a makk specifikus gonorrhoeás gyulladása; hason-
lóképpen egyre ritkábban olvashatunk a balanitis dia-
beticáról, vagy balanitis mycoticáról is.

Arra is van példa, hogy a társtudományoktól átvett
fogalmak meghonosítása az orvosi nyelvben nem is lé-
nyegtelen tévedések oka lehet. A chinin sókat, a china-
kéreg alkaloidjából előállított és kemoterápiás, vala-
mint tüneti kezelés céljára alkalmazott gyógyszerek
nevét más kémiai nevekhez hasonlóan magyarosan írjuk,
így a ch-ből k lesz. A kórélettani terminológiában vi-
szont a kinin fogalmán olyan polipeptideket értenek,
amelyek simaizom összehúzódást és értágulatot okoznak,
továbbá növelik a kapilláris fal áteresztőképességét.

Ez a példa is bizonyítja, hogy a fogalmak helyesen ki-
zárólag a teljes szöveg alapos tanulmányozásával ér-
hetők meg.

A fizika és orvostudomány határterületei különö-
sen sok fogalommal gazdagították az orvosi terminoló-
giát a legutóbbi években. A magfizika orvostudományi
alkalmazása szinte külön szakággá fejlődik. A nukleá-
ris medicinának szép magyar vagy magyaros elnevezése
azonban még nem született meg.

A gyógyszerhatástan terminológiája is naponként
gazdagodik új kutatási eredmények révén. A "terápiás
szélesség" fogalma a klasszikus gyógyszerhatástan ter-
minus technicus, a terápiás spektrum vagy hatásspek-
trum fogalmát pedig a kemoterápia és az antibiotikum-
kutatás honosítja meg.

Érdekes nyomonkövetni egy-egy orvosi fogalom ut-
ját, legyen erre példa az antibiotikum. Ezt a kifeje-
zést Fleming a penicillin felfedezője vezette be elő-
ször, úgy értelmezte, hogy az antibiotikum olyan,
gyógyszerként alkalmazható anyag, amelyet valamely élő-
szervezet állít elő. A mai terminológiai gyakorlatban
az antibiotikum szó már nemcsak ezt jelenti, hiszen
szintetikus antibiotikumokkal is rendelkezünk. Sőt jo-
gosan vagy jogtalanul az antibiotikum kifejezést az e-
redetitől eltérően is értelmezik, sokan ugyanis anti-
biotikum névvel jelölik azon gyógyszereket, amelyek
kórokozó élőlények elpusztítására alkalmasak.

Az orvosi nyelv divatjainak, szokásainak elemzé-
sekor meg kell emlékezni a szerzői néven ismertté vált
fogalmakról. Ez nem újdonság sem az orvostudomány, sem

más tudomány szaknyelvében. Érdekesség azonban, hogy egyes régóta ismert, akár évszázadok óta használt szak kifejezések írásmódja megváltozik. A Priessnitz-borogatózás a XIX. század eleje óta ismert lázcsökkentő. Mai orvosi nyelvünkben azonban kis kezdőbetűvel és röviden, egyszerűen priznicnek írjuk.

Régóta érdekli az embert a magzat. A magzat nemének megállapítása, a születendő gyermek testi és szellemi képességeire vonatkozó tudományosan megalapozott következtetésekre azonban csak a legujabb időben gondolhatunk. A genetika és orvostudomány kapcsolata nem vitatható, a genetikai kutatás mégis hosszú ideig elsősorban a biológia szakterületének számított. Az örökléstani kutatás fejlődése a legujabb korban példa arra, hogy demagóg ideológiai irányzatok tudományferdítő törekvései hogyan terelhetik tévvágányra, vagy hogyan szoríthatják háttérbe a tudomány egy-egy ágát.

Új fogalom a genetikai memória. Hordozója egy sajátos molekula, a dezoxiribonukleinsav, amely az élősejt alkotó része. A molekuláris biológia vizsgáló módszerével kiderítették a kutatók, hogy ez a molekula döntő jelentőségű az emberi test fehérjeépítő köveinek belső szerkezete szempontjából. A molekuláris genetikának sajátos kódja is van és ez nemcsak az örökléstani kutatás új irányát mutatja, hanem azt is, hogy a gépi nyelvek által használt "kód" szó a genetikai kód fogalmával hogyan költözött be az orvostudomány egyik határterületébe.

Szomorú tapasztalat indítja el, vagy eleveníti fel olykor az orvostudományi kutatás egy-egy irányát. Így

volt ez az embriológiai kutatás esetében. Arra a nyilvánvaló tényre, hogy az anyának adagolt gyógyszer terhesség idején nem maradhat hatástalan az anyával közös vér- és nyirokkeringésű méhmagzatra, csak a Thalidomid botrány irányította a figyelmet. Külön tudományág terebélyesedik a szemünk előtt a magzatifejlődés és a külvilág hatásai közötti összefüggés tisztázására: a teratológia.

Az orvosi szakirodalom, akárcsak maga az orvostudomány is, egyre szerteágazóbb és ugyanakkor egyre szorosabb kapcsolatba kerül a tudomány más szakterületével. Így szókinsében egyre inkább nélkülözhetetlenné válik a rendszerezés, a stilisztikában és a mondat-szerkesztésben pedig a romantikus szónoki érdekességek helyett a szabatos, tárgyra szorító, olvasmányos, de nem terjengős írásmód.

I r o d a l o m

King, L.S.: Fashions in medical writing. J.A.M.A. 1969, 208, 1, 88-93.

Weinstein, M. - Heights, J.: "Second look" at Journals. J.A.M.A. 1969, 208, 9, 1704.

The unborn patient. [Editorial] J.A.M.A. 1969, 209, 7, 1081.

Lőrincze L. - FERENCZY G. - RUZSICZKY É.: Nyelvművelő levelek. Bp. 1964, Gondolat, 408 p.

Lawin, P.: Praxis der Intensivbehandlung. Stuttgart, 1968. G.Thieme, 486 p.

DUDEN: Wörterbuch medizinischer Fachausdrücke. Stuttgart, 1968. G.Thieme, 639 p.

Pschyrembel, W.: Klinisches Wörterbuch mit klinischen Syndromen. Berlin, 1969. Walter de Gruyter et Co. 1348 p.

HERZFELD Katalin:

A mikrofilmezésről

1. Közlemény

Az elmúlt 20 év alatt rohamosan elterjedt egy új fényképezési ág, amely a dokumentumok másolását végzi kicsinyítéssel majd felnagyítással. Ezt a tevékenységet dokumentációs fényképezésnek nevezzük, leghasználatosabb formája a mikrofilmezés vagy mikromásolás.

A mikrofilmezés legnagyobb jelentősége, hogy bármilyen dokumentum gyorsan, olcsón, kisalakú filmre lemásolható, majd erről bármikor visszanyagyitható vagy sokszorosítható. A dokumentáció, a könyvtári munka, az irodai munka manapság már nem is képzelhető el mikrofilm nélkül. A modern mikrofilmezés az utóbbi években alakult ki és fejlődött, de története a múlt századra nyúlik vissza.

A mikrofényképezés története

A mikrofényképezés gondolata egyidős a fényképezés feltalálásával. Amikor a francia Tudományos Akadémián bejelentik Daguerre találmányát /1839/, már megemlítik a mikrofotografálás lehetőségét és nagy tudományos jelentőséget tulajdonítanak neki. Még ugyanebben az évben John Benjamin Dancer manchesteri optikus /1812-1887/ 1:160 kicsinyítésű felvételeket készít, amelyeket mikroszkóppal lehet olvasni. Először fémlemezre, később kollodium rétegű üveglapra dolgozta ki felvételeit, amelye-

ket pl. gyűrűbe, kulcsba helyezett el. A mikrofényképezést mások is megtanulják. A British Photographical Societyben Roseling 1853. március 3-án ujságokról készített mikrofelvételeket mutatott be. A Notes and Queries c. londoni lap 1853. májusában javaslatokat közöl a mikrofényképezés könyvtári alkalmazására. Dancer a mikrofényképezést a levéltárak számára ajánlja és helytakarékosági jelentőségét hangsúlyozza. A Photographical Journal kiadója, Diamond 1854-ben XV. századbeli kéziratokról készít mikrofelvételeket. Ugyanebben az évben Shadbolt megrendelésre 24 mikrofelvételt készített.

Uj lehetőséget rejt magában Scott Archer 1855-ben benyújtott szabadalma, amely lehetővé tette a kolloidumos réteg lehúzását az üvegrétegről. A mikrofényképezési eljárásokat 1857-ben ismerteti az Encyclopaedia Britannica 8. kiadása és 1858-ban Sutton: Dictionary of Photography c. könyvének 1. kiadása. Ez időtől kezdve az eljárás kezd közismertté válni. Párizsban René Dagron /1818-1900/ foglalkozott a mikrofényképezéssel. Megszerezte a világ első mikrofilm-szabadalmát /1859. június 21, NF 23115/. Ez a szabadalom mikrofilmnézőkre vonatkozott. Ezeket 1-1 mikrofelvétellel együtt ékszerbe lehetett foglalni és így igen keresett iparcikké váltak. Dagron hamarosan több párizsi fényképésszel, valamint látszerészekkel is tárgyalt. Az 1859. évi párizsi világkiállításon megcsodálták fotoszalonját. 1862-ben a londoni világkiállításon is részt vesz. Mikrofilmjeit Victoria királynőnek is bemutatta és mikrofilmeket is készített a királyi család tagjairól. Ezen a kiállításon díjat is kapott. Dagron ezután nyilvánosságra hozza szabadalmát. Könyvet is írt az eljárás részletes ismertetéséről. Ezt tekintjük az első mikrofilm-kézikönyvnek.

Amerikában Pike ezredes végez kísérleteket /1863/, majd H. Marrow megnyitja az első kereskedelmi mikrofilmlaboratóriumot.

Simpson 1865-ben könyvek kiadására javasolja a mikrofilmet, 1866-ban egy bibliát ki is adtak ilyen formában Angliában.

1870-ben váratlanul igen jelentős szerephez jutott a mikrofényképezés. A francia-porosz háborúban 1870. szeptember 19.-én a poroszok körülférték Párizst. A franciák

galambpostával próbálták a hírközlést biztosítani. A téli hidegben sok galamb megfagyott, sokat elfogtak a poroszok; ezért, hogy a célba ért kevés postagalamb minél több anyagot vigyen magával, a mikrofilmzésre terelődött a figyelem. Dagron mikrofelvételeivel lehetővé tette, hogy egy-egy postagalamb néhány üzenet helyett a hírek egész tömegét vihesse magával. Egy 2x3 cm-es albuminos-kollódiumos lemezre erős kicsinyítéssel 12-16 folió alakú nyomtatott ujságlapot, sürgőnyszöveget fényképezett le. A kollódiumos réteget az üveglemezről leválasztotta és a lehúzott fényképhártyákból 18 felvételt tudott összesodorva egy-egy madártoll csévéjének üregébe elhelyezni. Az összesen 1 gramot sem nyomó küldeményt erősítették a postagalamb szárnya alá. Ily módon 60-80 ezer huszoros sürgőnyt vihetek magukkal a galambok. A mikrofelvételeket megérkezésük után szétsodorták, üveglemezek közé foglalva vetítővel olvasták és tartalmukat kézi másolással továbbították.

Dagron és Fernique 1870. november - 1871. január hónapokban így módon 2 500 000 hirt továbbított.

1871. után a mikrofilmtechnika hosszú ideig feledésbe merült valószínűleg a költségessége miatt. Az 1900-as évek elején a fényérzékeny anyagok gyártásának fejlődésével kezdték újra használni könyvtárakban, levéltárakban - megőrzési vagy biztonsági okokból. Az első világháború alatt ismét hadászati célt szolgált, felhasználták azonban kémtevékenységre is.

A modern mikrofilmtechnika a kisfilmes fényképezés feltalálása után kezdett kifejlődni. 1925-ben a Leitz cég Leica fényképezőgépe forradalmat jelentett a fényképezés terén, és alapot adott nagyteljesítményű mikrofilmfelvevőgépek tervezésére. Amerikában az Eastman Kodak cég, Európában a Carl Zeiss művek nagy erőfeszítéseket tettek speciális mikrofilmfelvevőgépek előállítására. 1928-ban Rochesterben az Eastman Kodak gyár készítette el az első mikrofilmfelvevőgépet. Ezzel egyidőben mind jobb feloldóképességű és szemcsézetű filmeket állítanak elő. Mindez elősegíti a mikrofilm széleskörű terjedését.

A felvevőgépek, a leolvasó és nagyítógépek gyors fejlődése következtében 1960 óta egyre több intézmény, dokumentációs szerv alkalmazza a mikrofilmet, amely a tudományos és gazdasági élet majdnem minden megnyilvánulásában szerepet kap.

A mikrofilm és meghatározása

A mikrofilm olyan film, amely dokumentumokról készült erősen kicsinyített fényképfelvételeket tartalmaz. Mikrofilmezés céljára leggyakrabban a 35 mm-es perforált dokumentumfilmet használják. A 35 mm szélesség a perforációval együtt értendő, a filmkockák a filmtekercseken 24 x 36 mm nagyságúak, tehát a perforáció nélküli film szélessége csak 24 mm. Gyakori a 24 x 36 mm-es méret felezése is, ez a 18x24 mm-es képméret. Később a perforációt elhagyták és 35 mm-es perforálatlan mikrofilmet használnak. Így jobb a filmkihasználás, az egyes képek nagyobbak. A teljes filmkockán a képméret 32x45 mm, vagy ennek a fele: 22x32 mm.

Kisebb méretű dokumentumok nagytömegű mikrofilmezésére gazdaságossági okok miatt használják a 16 mm-es keskenyfilmet, perforáció nélkül. Képmérete 14x20 mm vagy 10x14 mm.

A nagyméretű dokumentumokat 70 mm-es vagy 105 mm-es perforálatlan mikrofilmre fényképezik. A 70 mm-es film képmérete 65x90 mm, a 105 mm-esé 100x140 mm.

A kicsinyítés aránya 1:12 és 1:18 között mozog.

A mikrofilm-tekercs hosszabb, rendszerint egész könyveket vagy terjedelmesebb dokumentumokat tartalmaz, tekercsalakban tárolják. Hosszuságuk általában 30 m.

A mikrofilm-csik rövidebb dokumentumok mikromásolata. Hosszusága 210-234 mm.

A mikrofilmre egy- és kétoldalas felvételek készülhetnek. A képek balról jobbra, álló vagy fekvő helyzetben következhetnek.

Mikrofilmfelvételek készítése két módon történik:

normál kisfilmes fényképezőgéppel
/tükrörreflexes vagy pentaprizmás géppel/

speciális - félautomata és automata - mikrofilm
felvevő berendezésekkel.

A normál fényképezőgéppel való mikrofilmezéshez
a következő felszerelések szükségesek:

1. Közelfényképezésre alkalmas és közelfény-
képező tartozékkal felszerelt fényképezőgép.
2. Szilárd reprodukciós állvány.
3. Megvilágítóberendezés /legalább két izzólámpa
belső tükrözéssel/.
4. Könyvleszorító üveglemez vagy könyvtartó be-
rendezés.

A kisfilmes fényképezőgéppel gazdaságosan csak
kevés mikrofilmfelvétel, naponta 150-200 felvétel készit-
hető el.

A mikrofilmet többnyire különleges felvevőberende-
zésekkel készítik a könyvtárak és a vállalatok. Ezek az
élességet és a megvilágítási időt önműködően szabályoz-
zák, a filmet automatikusan továbbítják és 10-150 mikrofilmet
befogadó nagy kazettájuk van. A filmek anyaga éghetet-
len vagy nehezen gyulladó, lassan égő ún. biztonsági
film. Állandó használat mellett kb. 50 év az élettartamuk,
de különleges eljárással ezt az időt többszáz évre meg
lehet hosszabbítani. A felvevőgépből kivett mikrofilmet a
szokásos fényképészeti eljárással előhívják, fixálják, szá-
rítják. Az így elkészült mikrofilm azután kétféle úton
hasznosítható:

- leolvasókészülékkel
- fotópapírral, nagyítással.

Mikromásolatok készíthetők mikrolapokon is, amelyekre jellemző a nagyobb arányú kicsinyítés /1:10-1:40/.

Három fajtája ismeretes:

- a. / átlátszó síkfilmre készített mikrofilmlap,
- b. / nem átlátszó fotópapírra készült mikrokártya,
- c. / irodai ofszet eljárással vagy nyomdai úton előállított mikronyomat.

A mikrolapok leggyakoribb méretei: 75x125 mm és 105x148 mm. Egy-egy ilyen mikrolapon 1-140 oldalas dokumentum mikromásolata fér el. Elhelyezésük változatos.

A mikrokártya az 1940-es évek közepén jelent meg és került általános alkalmazásra az Egyesült Államokban. Szabályszerű fénykép, ugyancsak 75x125 mm méretű. Különbözősége a mikrolaptól, hogy most papíron van a szöveg, nem filmen. Előnye olcsósága, mivel a papír kevesebbe kerül a filmnél. A mikrokártya eljárás 100 oldalnál rövidebb szövegeknek 50-nél kisebb példányszámban való sokszorosítására a legalkalmasabb.

A mikronyomat 1941-ben, még a mikrokártya előtt került használatba a mikrosokszorosítás egyik eszközeként. Mind az eljárást, mind pedig a Readex leolvasókészüléket Albert Boni dolgozta ki. A mikronyomatot a mikrokártyával szemben az jellemzi, hogy nem fényérzékeny papíron, hanem igen finom nyomdai papíron és nem másolással, hanem nyomtatással /síknyomással/ készül. Szabványmérete 15x22,5 cm. 10 sorban 100 lap kicsinyített szöveget lehet elhelyezni. Mindkét oldal nyomtatott, egy levélre összesen 200 szöveglap kerül. A mikronyomat megfelel a tartóssággal szemben támasztott kívánalmaknak. E tulajdonsága feleslegessé teszi időnkénti kicserélését, amire a mikrofilmnél az elhasználódás folytán van szükség, s amit a fényképmásolatoknál azok állóképességének hiánya tesz szükségessé.

A mikrofilm, mikrokártya és mikronyomat alkalmazási területe a gyakorlatban kezd elhatárolódni, a következő módon:

kis példányszámnál /15-ig/ a mikrofilm szokásos,

15-50 példánynál már kifizetődőbb a mikrolap és a mikrokártya,

a mikronyomatot pedig 50 példányon felül alkalmazazzák.

A mikroformák tulajdonságait, előnyeit, célját

a következőkben foglalhatjuk össze:

a tájékoztatás könnyítése,

helymegtakarítás,

költségmegtakarítás,

dokumentumok védelme,

adattárolás,

T Á J É K O Z T A T Á S

Meggyorsítja a tudományos és műszaki információ, a tájékoztatás ütemét. A szakirodalom feltárása már önmagában is sok időt vesz igénybe, és számolnunk kell a nyomdai előállítás hosszadalmasságával is. Mindezt lerövidíthetjük a mikroformák felhasználásával, s így jelentősen megkönnyíthetjük a tájékoztatás munkáját.

H E L Y M E G T A K A R I T Á S

Mikrofilmezéssel bármilyen dokumentumot az eredetivel egyezően lemásolhatunk, kicsinyíthetünk. A mikrofilmen tárolt dokumentumok helyszükséglete az eredetivel szemben csupán 5-10%, tehát a helymegtakarítás 90%, sőt hírlapkötegeknel több mint 95%. Sok külföldi könyvtár hírlapjait nem is raktározza, hanem mikrofilm-formában

gondoskodik a megőrzéséről. Egy 30 m-es mikrofilm tekercsre kb. 800 A/4-es méretű könyvoldal fényképezhető, A/5-ös méretből 1600 oldal. Egy 9 cm átmérőjű orsón mindez elfér, tehát a mikrofilmek tárolására minimális hely elégséges.

K Ö L T S É G M E G T A K A R I T Á S

Nagyon lényeges szempont. Kis helyen történő raktározhatósága által jelentős raktárberendezéseket takaríthatunk meg. A mikrofilm lényegesen olcsóbb mint az eredeti példány, és elmaradhat így a kötetítés is. A katalóguskészítés költségei a mikrokártyák esetében erősen csökkennek. A kis helyigény következtében a hivatali, könyvtári, üzemi ügyvitelben számottevő költségmegtakarítás érhető el a könnyű kezelhetőség miatt. Főleg a munkaerő megtakarításban érhető el költségcsökkenés.

D O K U M E N T U M O K _ B I Z T O S I T Á S A

Lehetővé válik az egyébként be nem szerezhető művek megszerzése. /Kódexek, ősnymtatványok, külföldre került RMK-kötetek, Corvinák./ Gyakran pusztultak el pótolhatatlan dokumentumok. Ma a mikrofilntechnika fejlődésével lehetővé válik a dokumentumoknak több példányban történő lemásolása és annak különböző helyeken történő biztonságba helyezése. Az értékes és ritka dokumentumok biztosításán kívül a mikromásolatok elősegítik ezeknek akadálytalan terjesztését, tanulmányozását, anélkül, hogy az eredetük megrongálódna.

A D A T T Á R O L Á S

A dokumentáció munkáját megkönnyíti, hogy nagytömegű információt egyre kisebb helyen tudunk tárolni úgy, hogy ezeket az információkat adott esetben a leg-rövidebb időn belül rendelkezésre bocsáthatjuk. A mikrofilm számtalan lehetőséget nyújt ennek megvalósítására.

Különféle válogató rendszerekkel a szükséges dokumentumok pillanatok alatt kikereshetők és felhasználhatók.

Mikromódszerek alkalmazása és jelentősége

A könyvtárak állománya az egész világon óriási mértékben gyarapodik. A helyhiány mindenütt igen nagy problémát jelent, ezért a könyvtárak az első intézmények között voltak, amelyek a mikrofilmet felhasználták, hogy raktárteret takarítsanak meg, állományukat megóvják.

A nemzeti könyvtárak pótolhatatlan, régi állományukat több példányban mikrofilmeztetik és különböző helyen raktározzák, ezzel is védik az esetleges elemi károktól, háborús pusztulástól. Az ilyen értékes műveket a könyvtárak kivonják a forgalomból, csupán mikrofilm formájában bocsátják az olvasók rendelkezésére. Ugyanez vonatkozik a hirlapgyűjteményekre is, folyamatos használatuk ugyanis feltétlenül az állomány gyors tönkremenését jelenti.

A mikrofilm nagyon jól használható a könyvtárközi kölcsönzésre, ezen kívül a könyvtárak tetszés szerint kiegészíthetik állományukat, mikrofilmen megrendelhetik a hiányzó műveket, vagy azoknak egyes szükséges részeit. Cserekapcsolat is létesíthető külföldi vagy belföldi intézményekkel, amelyekről a szükséges dokumentumok ilymódon beszerezhetők.

Különösen jelentős ez az állománykiegészítési lehetőség vidéki könyvtárak számára, amelyek így be tudják szerezni azokat a dokumentumokat, amelyek csak a fővárosi nagykönyvtárakban vannak meg.

A raktározás gondjainak megoldásában is segít a mikrofilmezés, mert az elavult, ritkán használt anyagot ki lehet selejtezni, csak mikrofilmjét kell vagy lehet megőrizni.

A mikrofilmezés a katalóguskészítésben is felhasználható. A mű címlapját ráfényképezik a katalóguskartonra. A mű jellegét jobban meg lehet ítélni a katalógusban szereplő címlap ábrázolásával. A katalógus ilyen módon érdekes is, az olvasók szeretik. Nagy hátránya azonban ennek a katalógusnak, hogy - mivel a címlapok nem

egységesek - a művek adatai minden egyes cédulán más és más helyen szerepelnek és ez a keresést megnehezíti. Ilyen katalógust készítettek az Állami Gorkij Könyvtárban.

A katalóguskartonok sokszorosítása is egyszerűen, gyorsan és megbízhatóan végezhető mikromásolással. Nagymennyiségű katalóguskarton előállítása Copyflo berendezéssel lehetséges mikrofilmről egyszerű karton papírra. A katalóguskarton mikrokártyával is helyettesíthető.

/ Folytatjuk. /

A könyvtárközi kölcsönzés a vas megyei Tanács

"Markusovszky" Kórházának orvosi könyvtárában.

Az irodalom mennyiségének növekedése is szükséges-
sé tette a könyvtárak összefogását, egymás segítségét,
egymás állományának igénybevételét. A hálózati rendszer
kialakítása számos más előnye mellett elősegíti azt is,
hogy a könyvtárak az állományukat egymás számára hozzá-
férhetővé tegyék.

Elsőként Ausztriában 1883-ban szervezték meg a
könyvtárak közötti kölcsönzést. Angliában a könyvtá-
rok szervezetbe tömörültek a könyvtárközi kölcsönzés
elterjesztése érdekében. 1916-ban központi könyvtárat
hoztak létre, ebből alakult ki a Nemzeti Központi
Könyvtár /National Central Library/, amely a könyvtár-
közi kölcsönzés központja. A Szovjetunióban 1917-ben
Lenin tett javaslatot a könyvtári hálózatok és a könyv-
tárközi kölcsönzés kialakítására.

A könyvtárközi kölcsönzés nem maradt meg az egyes
országok határain belül. Bizonyos kiadványok beszerzése
szükségessé tette a nemzetközi összefogást, amelynek
első nemzetközi szabályzatát az IFLA 1935-ben Madrid-
ban tartott második kongresszusán fogadták el.

Hazánkban 1917-ben Gulyás Pál vetette fel a könyv-
tárközi kölcsönzés alapjának, a központi katalógusnak
a gondolatát, ami 1920-ban meg is valósult.

1929-től a könyvtárközi kölcsönzést az Országos
Könyvtárforgalmi és Bibliográfiai központ keretében
működő Tudakozó bonyolította le. A II. világháború a-
latt szünetelt, 1948-ban indult újra. A külföldi köl-
csönzést az OSzK bonyolította le.

Fontos állomás az OSzK gondozásában lévő központi
katalógus és az országos lelőhelyjegyzékek kiadása.

A Művelődésügyi Miniszter 183/1960/M.K. 24/ M.M.
számu utasítása a könyvtárakat kötelezte a külföldi

folyóiratok bejelentésére. Könyvtárügyünk második ötéves tervének irányelvei pedig kimondták: biztosítani kell, hogy az országba érkező valamennyi külföldi könyvrészt bejelentés, részint központi feldolgozás révén a beérkezés után nyomban bekerüljön az országos központi katalógusba.

Az OSzK a bejelentések alapján az alábbi lelőhelyjegyzékeket adja ki:

"Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban. Lelőhelyjegyzék." Eddig négy kötete jelent meg; 1962, 1964, 1966, 1969.

"Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke." Megjelenik 1962-től havonta két sorozatban /társadalomtudományok; természettudományok - orvostudomány - agrártudomány - műszaki tudományok/.

1963-ban jelent meg a 126/1963 /M.K. 8./ M.M.számú utasítás, amely központi jellegűvé tette a könyvtárközi kölcsönzést. Központjává az OSzK-t jelölte meg, és felhatalmazta, hogy a könyvtárközi kölcsönzés módját meghatározza és erről a könyvtárosokat tájékoztassa. A miniszteri utasítás nagy jelentősége az, hogy általánosan kötelezővé tette a könyvtárak számára a könyvtárközi kölcsönzésben való részvételt. 1968-ban az OSzK megjelentette a "Könyvtárközi kölcsönzés. Tájékoztató. Bp. OSzK. 1968." c. kiadványát, amelyben részletesen ismerteti a könyvtárközi kölcsönzés szabályait és gyakorlati lebonyolításának módját.

A könyvtárközi kölcsönzés jelentősége az orvostudományi könyvtárhálózatban is igen nagy. A szakirodalmi publikációk száma állandóan nő. Az orvostudomány irodalmát teljességre törekedve még az anyagiakban legjobban ellátott könyvtárak sem tudják beszerezni.

A Vas megyei Tanács Markusovszky Kórházának Orvosi Könyvtára 1962-ben kapcsolódott be a könyvtárközi kölcsönzésbe.

A kórház orvosai kezdetben idegenkedve fogadták az új szolgáltatás bevezetését. Ezt megmagyarázhatóvá tette az átfutási idő hosszúsága, a kérések nagy számának teljesíthetetlensége. 1962-ben 27 kérésünk közül 10 - több mint egyharmada - nem volt teljesíthető. 8 könyvtár egyáltalán nem válaszolt, kettő pedig nemleges választ adott.

Könyvtárunk olvasói közül többen a saját állományunk védelmére hivatkozva idegenkedtek a más könyvtáraknak való kölcsönzéstől.

Ezek a kezdeti nehézségek fokozatosan megszűntek, ma már szinte elképzelhetetlen lenne könyvtárunk munkája e szolgáltatás nélkül. Pénzügyi kereteink korlátozottak, csak a legfontosabb kiadványokat tudjuk beszerezni. A magyar folyóiratok és könyvek beszerzése tekintetében teljességre törekszünk. Külföldi folyóirat állományunk folyamatosságának megőrzése az állandó emelkedés ellenére is fő célkitűzésünk. Így a külföldi könyvek beszerzésére fordított összeg évről-évre csökken.

Az igények viszont egyre inkább differenciálódnak, sem a folyóirat, - sem a könyvállományunk nem elégíti ki az igényeket, így egyre gyakrabban kell kérnünk más könyvtárak segítségét. Orvosaink gyógyító és tudományos munkájához nagy segítséget nyújt ez a szolgáltatás.

A könyvtárközi kölcsönzés alakulása könyvtárunkban

1962-től

Év	Kértünk	Adtunk	Összesen
1962	27	8	35
1963	163	25	188
1964	216	29	245
1965	260	46	306
1966	266	89	350
1967	322	123	445
1968	212	172	384

Örvendates az általunk szolgáltatott egységek számának jelentős növekedése. Az utóbbi három évben a más könyvtáraknak küldött egységek száma a kétszeresére emelkedett, amit azzal magyarázunk, hogy kórházunk kurrens külföldi folyóiratállománya az utóbbi években is csaknem változatlan. Könyvtárunkba 130 féle külföldi folyóirat jár.

A szombathelyi könyvtártól kért
művek és kölcsönzőik

Kérő könyvtár	Folyóirat		K ö n y v		Össz.
	kül- földi	ma- gyar	kül- földi	ma- gyar	
1. Szekszárd, Megyei Kórház	48				48
2. Veszprém, Megyei Kórház	18	3	1	2	24
3. Nagykanizsa, Városi Kórház	20				20
4. Zalaegerszeg, M-i Kórház	11	2	1		14
5. Kaposvár, Megyei Kórház	7	2			9
6. Tata, Városi Kórh.	9				9
7. Csorna, Járási Kórh.	6	1		1	8
8. Eger, Megyei Kórház	4		1		5
9. Kecskemét, Megyei Kórház	4				4
10. Veszprém, Heim Pál Gyermekkórház	4				4
11. POTE Könyvtára	4				4
12. Miskolc, Egyesített Kórházak Kp.K.	3				3
13. Gyula, Megyei Kórh.	3				3
14. Keszthely, Városi Kórh.	3				3
15. Tanakajd, Vas m. Nő- vényvédő Állomás	3				3
16. Orsz. Idegsebészeti Tud. Intézet.	2				2

táblázat folytatása.

Kérő könyvtár	Folyóirat		K ö n y v		Össz.
	kül- földi	ma- gyar	kül- földi	ma- gyar	
17. Győr, Megyei Kórh.	2				2
18. Orsz. Röntgen és Sugárfizikai Int.			1		1
19. Szolnok, Megyei Kórh.	1				1
20. Debrecen, Megyei Kórház	1				1
21. Székesfehérvár, Fe- jér megyei KÖJÁL	1				1
22. Pécs, Megyei Kórh.	1				1
23. Zalaegerszeg, Megyei TBC Gyógyintézet	1				1
24. Szeged, Városi Kórh.	1				1
	157	8	4	3	172

A továbbiakban kórházunk könyvtárközi kölcsönzésé-
nek adatait vizsgáljuk az 1968. évre vonatkozóan és-
pedig kétféle szempont szerint:

a./ mit kértek könyvtárunktól?

b./ mit kért könyvtárunk más könyvtáráktól?

Könyvtárközi kölcsönző szolgálatunkat elsősorban
a megyei könyvtárak, és főleg a dunántúli könyvtárak
vették igénybe, de kölcsönöztünk néhány egységet or-
szágos intézménynek és egyetemi könyvtáraknak is. A
táblázatból kitűnik, hogy a megye tagkönyvtárai 1968-
ban nem vették igénybe könyvtárközi kölcsönzésünket,

ugyanis az ő igényeiket rendszeres folyóirat körözéssel elégítjük ki, és ezenkívül a megye orvosai közül sokan személyesen keresik fel könyvtárunkat kéréseikkel.

E kialakult gyakorlat magyarázatát abban látjuk, hogy a legtöbb tagkönyvtárunkban nem megfelelő a könyvtári munka.

Könyvtárunkhoz 172 kérést intéztek. Ennek 93,5%-a külföldi művekre jutott. A 172 kérés 96%-a folyóirat.

A kérések alakulása nyelvek szerint

Nyelv	Folyóirat	Könyv	Összesen
Angol	87	3	90
Német	60	1	61
Francia	3		3
Orosz	3		3
Többnyelvű	7		7
Magyar	5	3	8
	165	7	172

A könyvtárból kért művek zöme a legfrissebbekre vonatkozik. A kérések 43,6%-a az utóbbi 4 év anyagát öleli fel.

A könyvtárból kért folyóiratok és könyvek kiadási
évei

Év	Folyóirat		Könyv	
	külföldi	magyar	külföldi	magyar
1968	20			
1967	19			
1966	15		1	
1965	15			
1964	11	1	1	
1963	16		1	
1962	13			
1961	9			1
1960	2	1		1
1959	8			
1958	10		1	1
1957	6	1		
1956	5			
1955	4			
1954	1			
1953	2	2		
1952	1	1		
1950		1		
1933		1		
	157	8	4	3

A kérések teljesítésének eredménye

A 172 kölcsönzés teljesített kérés. A nem teljesített kéréseket külön tartottuk nyilván: 17 kérést nem tudtunk teljesíteni. A kért egységek közül 15 nem volt meg a könyvtárunkban, két esetben pedig az évfolyam hiányossága miatt nem tudtuk a kért folyóiratot illetve kötetet megküldeni. Ezeket a kéréseket más könyvtárakhoz továbbítottuk. A kérések teljesítését ily módon 100%-nak vehetjük.

Könyvtárunk olvasói részére más könyvtártól 212 egységet kértünk; a legtöbbet az OSzK-tól és a POTE könyvtárától /76 illetve 62 egység/, 9 egységet a kaposvári Megyei Kórház könyvtárától, 7-7-et a BOTE és a DOTE könyvtárától, 5-öt a kecskeméti Megyei Kórház könyvtárától, 4-et, az OTKI-tól, 3-at Szekszárdról, 2-2-öt kértünk 8 könyvtártól és 1-1-et 23 könyvtártól.

A 212 kérést 39 könyvtárhoz továbbítottuk.

Az évek folyamán kialakult egy stabil kölcsönző kör, akikre tapasztalatunk szerint számíthatunk. 62 kérésünk /29,2%/ a POTE könyvtára által nyert gyors kielégítést. A Magyarországon fel nem lelhető és az archivális anyagot az OSzK-tól kértük. Ez a kéréseink 35,8%-a. Általános tendencia, hogy a könyvtárközi kölcsönzésben a folyóiratkéreés dominál. Ezt tükrözi könyvtárunk gyakorlatában a 88,6%-os folyóiratkéreés is. Kéréseink 97,1%-a külföldi műre vonatkozik. A magyar nyelvű könyvekből és folyóiratokból mindössze 2,9%-ot kellett kérnünk. Ez természetes is, tekintettel arra, hogy a magyar nyelvű kiadványok beszerzésével a teljességre törekszünk.

Az érdeklődés az angol nyelvű szakirodalom iránt a legnagyobb, az összes kérések 50,3%-a. Tapasztalatunk szerint a fiatalabb orvosok elsősorban angol nyelvű szakirodalmat olvasnak, szemben az idősebb korosztállyal, amely főleg a németnyelvű irodalmat kéri /32,1%/. Az egyéb nyelvű kiadványok iránti igény viszonylag kicsi.

Az általunk más könyvtáraktól kért szakirodalmi dokumentumok fele /50,3%/ az utóbbi négy év /1965-1968/ könyv és folyóiratanyagára vonatkozott.

A kérések nyelvek szerinti megoszlása

Nyelv	Folyóirat	Könyv	Összesen:
angol	110	3	113
német	51	17	68
francia	8	1	9
többnyelvű	6		6
orosz	5		5
olasz	3		3
lengyel	2		2
magyar	3	3	6
	188	24	212

A könyvtárközi kölcsönzésben egyre inkább előtérbe kerül a fotószolgálat. Előnyei: védi az állományt, a kölcsönző könyvtárnak nem kell nélkülöznie a dokumentumot a kölcsönzés időtartama alatt sem, kiküszöböli a csomagolás, postázás nehézségeit, használata nincs határidőhöz kötve, a kérő könyvtár tulajdonában marad, gyarapítja annak állományát.

Kéréseink közül 48 könyvtári egységet, azaz a kérések 22%-át mikrofilmmel teljesítették a következő könyvtárak: OSZK:26, POTE:13, BOTE:3, ELTE:2, OOKDK, MTA, Gyógynövény Kutató Intézet és a MTA Biokémiai Intézetének könyvtára 1-1 esetben.

212 kérésünk közül 17, a kérések 8%-a nem volt teljesíthető. 9 kérésünkre nem kaptunk választ, 8 kérésünkre nemleges válasz érkezett.

A könyvtárközi kölcsönzést 25 orvosunk vette igénybe 212 esetben. Ez a 25 orvos könyvtárunk olvasóinak csak kis része. A legtöbb kérés a gyermekgyógyásztól származik, a kérések 42,9%-a. A sebészek 24,1%, a haematológusok 10,3%-ot kértek. Tudomásunk szerint mindhárom osztályon élénk tudományos munka folyik, amelyről havonta kétszer referáló üléseken számolnak be. Ez tükröződik a három osztály orvosainak könyvtárhasználatában is.

A könyvtárközi kölcsönzéssel kért művek rendszeres figyelése jól tükrözi azokat az igényeket, amelyeket saját állományunkból nem tudunk kielégíteni. Célunk az, hogy a könyvtárközi kölcsönzés útján kiugró számban hozott műveket a saját könyvtárunknak is megrendeljük, hogy a gyakran keresett sajtótermékeket az olvasó rendelkezésére bocsáthassuk bármikor.

E törekvésünket tükrözi pl. a Pediatrics és az Archives of Disease in Childhood című amerikai lapok megrendelése, amelyeket az 1968. évi könyvtárközi kölcsönzés tapasztalatai alapján rendeltünk meg, s azóta is a gyermekgyógyászok által nagyon keresett folyóiratunk.

I r o d a l o m

TORDAY ALICE: Könyvtárközi kölcsönzés az orvostudományi hálózatban. Orvosi Könyvtáros, 1961, 1, 2, 34-39 p.

TORDAY ALICE: Kölcsönzés az orvostudományi könyvtári hálózatban. Orvosi Könyvtáros, 1961, 1, 4, 40-56 p.

Orvostudományi könyvtári hálózat szervezeti és működési szabályzata. Orvosi Könyvtáros, 1961, 1, 4, 70-85 p.

KÓFALVY GABRIELLA: Orvostudományi művek könyvtárközi kölcsönzésének felmérése az Országos Széchenyi Könyvtárban. Orvosi Könyvtáros, 1967,7,3,190-203.p.

Könyvtárközi kölcsönzés. Tájékoztató. Bp.OSzK. 1968, 19, x.p.

JANTSITS Gabriella: Könyvtárközi Kölcsönzés a Bács-Kiskun Megyei Tanács Kórházának Orvosi Könyvtárában. Bács-Kiskun Megyei Kórház Évkönyve. 1968. Kecskemét, 1968,267-273 p.

SALLAI István - SEBESTYÉN GÉZA: A Könyvtáros kézikönyve. 2.kiad. Bp.1965. 475-483 p.

BOT GYÖRGYNÉ: A könyvtárközi kölcsönzés eredményei és problémái. Könyv és Könyvtár, 1964, 257-267 p.

ZALLÁR ANDOR: Az orvosi hálózat könyvtárai közötti kapcsolatok. Orvosi Könyvtáros, 1966,6, 2,129-139 p.

A szakkönyvtári kölcsönzés ügyviteléről

/Hozzászólás P. Juhász Vera: A könyvtári és könyvtárközi kölcsönzés ügyvitele a Humán Intézet szakkönyvtárában c. cikkéhez/

I.

A szakkönyvtárak kölcsönzési ügyvitele nem olyan kialakult, mint a közművelődési könyvtáraké. Nem is nagyon lehet egységes ezért, mert a szakkönyvtárakat fenntartó intézmények a feladataikból kiindulva olyan sajátos követelményeket támaszthatnak könyvtáraik iránt, amelyek más-más szempontok érvényesülését jelentik a gyakorlatban.

P. Juhász Vera témaválasztását és annak kidolgozását nagyon hasznosnak tartom. Az egységes alapelveken felépülő, de a konkrét helyi viszonyokhoz igazodó, részletes leírás komoly segítséget nyújthat a könyvtárosok számára. Cikke áttekinthetővé teszi a kölcsönzések gyakorlati kivitelezését. Ezt az anyagot, saját adottságaihoz módosítva, bármelyik könyvtáros felhasználhatja és nem kell mindent kísérletezve saját kárán megtanulnia.

Amikor kézhez vettem a fenti cikket, éppen kis szakkönyvtár kölcsönzési ügyvitelének kialakításán dolgoztam. P. Juhász Vera összeállításának a munkámban nagyon jó hasznát vettem. Áttanulmányozva a cikket, jól át tudtam tekinteni a kölcsönzéssel kapcsolatban felme-

rülő helyi problémákat és így hamarosan megnyugtató megoldást találtam feladatom elvégzéséhez.

II.

A cikkben ismertetett kölcsönzési ügyvitelnek azt a részét, ami az általam alkalmazott módszertől eltér, részben teljesen azonos módon alkalmazom /könyvtárközi kölcsönzés nyilvántartása stb./, részben módosítottam. Az alábbiakban csak azt a módosított részletet ismertetem, amelyikről úgy gondolom, hogy más könyvtáros számára probléma megoldó segítséget jelenthet.

Ahol a szakkönyvtárban egyedül dolgozó könyvtáros van, ott elkerülhetetlenül felvetődik az a kérdés, hogy a könyvtáros távollétében hogyan történjék a fenntartó intézmény operatív munkájával kapcsolatos kölcsönzések lebonyolítása. /Más szóval a könyvtáros rövidebb-hosszabb távolléte nem jelenthet akadályozó tényezőt a fenntartó intézmény munkájának folyamatosságában./

A könyvtáros nemcsak a könyvtár leltár szerinti értékének az őre, hanem a könyvtár állományával cimenként is naprakészen el kell számolnia. Csak ez utóbbi folyamatos teljesítése esetén tud szakkönyvtárosi feladatainak lényegében megfelelni. A fenntartó intézmény operatív munkájának "viharai" nagyon nagy rugalmasságot kívánhatnak meg a kölcsönzési nyilvántartástól. Az egyes dokumentumok sorsát figyelemmel kísérni nem mindig lehetséges a közművelődési könyvtárak módszere szerint.

A HUMÁN Oltóanyag Kutató Intézet szakkönyvtári kölcsönzési ügyvitelének tanulmányozása során különösen megragadta a figyelmemet a "kölcsönzési napló" alkalmazási módja.

Ezt a naplót néhány rovattal kiegészítve, megtalál-
tam a megoldást, ami lehetővé teszi azt, hogy a kölcsön-
zéseket a lehető legrugalmasabban, de mégis a minden-
kori számontarthatóság szem előtt tartásával lehessen
lebonyolítani.

A módosított kölcsönzési napló a következő rovato-
kat tartalmazza:

Kelt Sor-		A köl- szám csönző	A kölcsönzés tárgya	Aláírás	Kölcsönözve könyv f-i. egyéb		
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.

Ezek közül a rovatok közül a /4./ a kölcsönzés tár-
gya és az /5./ az aláírás rovat csak akkor kerül fel-
használásra, ha erre a körülményekből adódóan szükség
van. Például:

1. A kölcsönző csak "pár percnyi betekintésre" vi-
szi el a dokumentumot a szomszédos helyiségbe
és rögtön hozza vissza. Ilyenkor a 3. és 4.
rovatot ki kell tölteni. /Ugyanis a tapasztalat
azt mutatja, hogy a pár percnyi betekintésből a
kölcsönző legjobb szándéka mellett is gyakran
lesz több hónapos kölcsönzés vagy végleges el-
vesztés./ A visszahozás esetén jelzéssel hatály-
talanítható a kölcsönzés. Viszont a munkanap le-
telte után a "pár percnyi betekintés" rendszeren
lebonyolított kölcsönzéssé alakítható át.

2. A könyvtáros helyettesítése megnyugtatóbb módon bonyolítható le a 3. 4. és 5. rovat segítségével. A megbízott helyettesnek csak arra kell ügyelnie, hogy dokumentumot e három rovat kitöltése esetén vihetnek ki a könyvtár helyiségéből. /Ugyanis szakkönyvtári viszonylatban nincsen kivétel nélkül minden dokumentumhoz kölcsönzési karton./ Nem lehet egyértelmű megbízást adni. Egyszerűbb ilyenkor a dokumentum raktári jelzetét, vagy a dokumentum címét felírni. Ebből a naplóból azután a könyvtáros később rekonstruálva a történeteket, a rendes kölcsönzési feljegyzéseket elvégezheti.

3. A könyvtáros távollétében visszahozott anyagot szintén a 4. és 5. rovat felhasználásával lehet rögzíteni. Ilyenkor a "vissza" megjegyzést kell alkalmazni.

A kölcsönzés főszabálya : minden, a kölcsönzéssel kapcsolatos eseménynek szerepelnie kell a "kölcsönzési napló"-ban a körülmények által megszabott formában. Más szóval kifejezve, abban az esetben, amikor mód van a kölcsönzési feljegyzések /olvasónylévántartás, kölcsönzési karton/ vezetésére, akkor csak a név és a statisztikai rovatot használjuk fel. Ha valami ok miatt /operatív tevékenység, a könyvtáros távolléte/ ez nem vezethető, akkor a 4. és 5. rovat alkalmazásával rögzítjük a tényeket és később, amikor mód van rá, a szükséges kölcsönzési feljegyzéseket elvégezzük.

Az ilyen formájú "kölcsonzési napló" megoldja az operatív ténykedésekből adódó "rövid betekintések", a könyvtáros távollétében történt elvittek és visszahozások kérdését. Továbbá mindezeknek statisztikai nyilvántartása is biztosítva van.

Példa a "kölcsonzəsi napló" vezetésére

Kelt	Sor- szám	A kölcsönző neve	A kölcsönzés tárgya	Aláírás	Könyv	Kölcsönözve F-irat	Egyéb
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.
1969							
VII.6.	436	Kovács J.	Népegészségügy 69/3	--	-	1	-
VII.7.	437	Fekete K.	- - - - -	--	1		3
	438	Nagy P.	körözés	--	-	6	-
	439	Szabó S.	" -	--		2	-
	440	Kovács J.	D37 könyv	Kovács	1	-	-
	441	Tóth L.	9184, 9196, 9198 számú fordítások és B69 könyv <u>visszahozva</u>	Tóth	-	-	-
	442	Balogh Z.	P46 Information No4	--	-	1	-

Jelmagyarázat: a 3. rovatban = a kölcsönző személyi nyilvántartásába és
a kölcsönző kartonra átvezetve.

a 4. rovatban = a dokumentum rövid betekintés után vissza-
hozva

Megjegyzés : minden, a kölcsönzéssel kapcsolatos dátum-hivatkozásnál a napló
keltezését alkalmazzuk.

A könyvtárak munkájában egyre inkább előtérbe kerül a célszerűsítés, a szorosabban vett tervezés. Köztudomásu, hogy a könyvtári munkának számos olyan területe van, amelyen normákat felállítani, pontosan tervezni nem lehetséges. Ilyen például az irodalomkutatás és a tájékoztatás más formái is. Vannak azonban olyan könyvtári tevékenységek, amelyek rendszeresen ismétlődő folyamatokból állnak, ezek normázhatók. A normák megállapítása elsősorban a nagy, több munkaerőt foglalkoztató könyvtárakra vonatkoznak, de tapasztalataiból okulhatnak a kisebb könyvtárak dolgozói is.

Könyvtárosaink számára bizonyára nem lesz érdektelen, ha közöljük a Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi Könyvtárának nemrégén kipróbált tapasztalati normáit.

RUZSÁS Lajosné

A Pécsi Orvostudományi Egyetem Központi

Könyvtárának teljesítmény normái ^x

A Pécsi Orvostudományi Egyetem Könyvtára csak 1961-től működik önálló intézményként, mint az Orvostudományi Egyetem központi könyvtára és tanszéki könyvtárainak hálózati központja. 1961 előtt a központi munkákat az orvosegyetem részére a Pécsi Egyetemi Könyvtár végezte. Az önállósulás után a könyvtár fokozatosan vette át a központi funkciókat az Egyetemi Könyvtártól és folytatta az ott már 1949-ben megkezdett központositott munkákat.

^x A megadott normák 8 órás munkanapra vonatkoznak

Munkamenete, bizonyos nyilvántartások rendszere ezért megegyezik a Pécsi Egyetemi Könyvtárban régóta kialakított rendszerrel. A fejlődés folyamán természetesen egyes területeken - szakkönyvtári feladatainak és jellegének megfelelően - bizonyos változtatásokat hajtott végre.

Könyvtárunk központi és hálózati funkciói megegyeznek a tudományegyetemi könyvtárak központi funkcióival, létszáma viszont az említett könyvtárakénak csak egynegyede. Ebből eredően nálunk egy könyvtárosra 2-3, néha több feladat is jut, bizonyos munkakörök szétválasztására, megosztására sajnos nincs módunk. Ezért tehát az egyes munkaterületek teljesítményének mérése nálunk csak úgy volt lehetséges, hogy kísérletként megpróbáltunk egy-egy területen "ideális" állapotokat teremteni és ennek alapján próbáltunk tapasztalati normákat kikísérletezni. Ezt a kísérletet 1969. október 20-a és november 12-e között végeztük el, melynek eredményeit az alábbiakban közöljük.

Könyvtárunk 1970-ben költözik véglegesen helyiségeibe. Itt területileg és létszámailag is sokkal kedvezőbb, szakszerűbb körülmények közé kerülünk. Helyileg is meg tudjuk oldani az ideális hármastagoltságot: olvasószolgálati helyiségeink, feldolgozó helyiségeink és raktáraink külön-külön egységet alkotnak majd. Itt már sok olyan területen is ki tudjuk majd kísérletezni a teljesítmények normatíváit, amelyen jelen körülményeink között lehetetlen volt.

I. ÁLLOMÁNYGYARAPÍTÁS. KÖNYVEK BESZERZÉSE

Állománygyarapításunkban a hálózati centralizáció elve érvényesül. Központilag rendeljük, koordináljuk és tartjuk nyilván beszerzéseinket. Elvünk, hogy a központi könyvtár legyen az egyetemi állomány fő bázisa, tanszékeink csak a legszükségesebb kézikönyvtári és tankönyvanyagot helyezték el.

Munkamenetünk és nyilvántartásaink az állománygyarapításban a következők:

Állománygyarapodásunk vétel, ajándék és nemzetközi csere útján kerül könyvtárunkba;

vétel: prospektusok, nemzeti bibliográfiák, tanszéki könyvkérések alapján rendelünk, illetve rendszeresen személyesen válogatunk a helyi és budapesti könyvesboltok anyagából. Nyugati könyvrendeléseinket időről-időre megbeszéljük Könyvtárbizottságunkkal;

ajándék és csere: a hozzánk érkezett fölőspéldányjegyzékekből válogatunk, cserepartnereinktől a beküldött anyagunkért kapjuk kiadványainkat.

Nyilvántartásaink: vételnél:

- a./ könyvesboltok szerinti betürendes
- b./ magyar rendelések betürendes
- c./ külföldi rendelések betürendes
- d./ könyvtár számára rendelt betürendes
- e./ tanszékek számára /tanszékenkénti bon-tásban/ betürendes nyilvántartás

ajándékoknál: a fölőspéldányjegyzékek alapján igényelt művekről betürendes nyilvántartást

vezetünk feltüntetve rajta az intézmény nevét és az esetleges jegyzékszámot; beérkezés után a cédulát kiemeljük és hátrarakjuk a "beérkezett ajándékok" elnevezésű nyilvántartásba. Így regisztrálni tudjuk több év ajándékanyagát egy helyen.

Vétel útján beérkezett műveknél elvégezzük a rendelés behasonlítását, a könyvesboltoknál lévő nyilvántartási cédulát megsemmisítjük, a betűrendes nyilvántartásnál piros jelölést végzünk, amely a könyv beérkezését jelzi, a könyvtári és tanszéki nyilvántartásból kiemeljük a beérkezett mű céduláit, és hátrarakjuk a "beérkezett művek" tanszékenkénti nyilvántartásához. Így addig is választ tudunk adni a mű meglétéről, amíg annak végleges katalógusnyilvántartása elkészül.

Teljesítménynormák állománygyarapításnál:

1./ A művek kiválasztása.

a./ átnézett címek

napi norma: 2.000 cím
átnézése

b./ átnézett oldalak és abból kijelölt címek. E két munkafázist nem tudjuk szétválasztani, mivel az egyszerre, ill. párhuzamosan folyik. A normában benne van a kijelölés után elkészített nyilvántartólapok megírása és berakása is

napi norma: 250 oldal átnézése
ebből 120 cím kijelölése és adminisztrálása

2./ Hasonlítás.

A beszerzésre kiválasztott művek hasonlítása a következő helyeken történik: betűrendes katalógus, ujszerzeményi katalógus, rendelés alatt álló művek betűrendes nyilvántartása. A mű beérkezése után a beszerzési ill. az ajándékok nyilvántartására szolgáló betűrendes nyilvántartásból a cédulát kiemeljük ill. megjelöljük, az előzményes, többkötetes műveknél a raktári jelzetet feltüntetjük a könyv kísézőjegyzékén, megállapítjuk, hogy a mű különgyűjteménybe kerül-e és azt a kísézőjegyzéken ugyancsak feltüntetjük.

Ezek alapján a hasonlítás napi normája: 150 mű

3./ Állománygyarapítással kapcsolatos egyéb munkák.

A művek kiválasztásán és hasonlításán kívül az állománygyarapítással kapcsolatosan a következő, szerintünk nem normázható műveleteket végezzük:

- a./ könyvrendelőlapok írása
- b./ könyvesboltokkal, ajándékozókkal és cserepartnerekkel való levelezés, ügyintézés
- c./ számlakezelés, hitelnyilvántartások vezetése, hitelkeretek ellenőrzése
- d./ prospektusok, bibliográfiák rendezése
- e./ tanszékek kiértékelése az őket érdeklő ujszerzeményekről
- f./ ügyfelekkel való tárgyalás, könyvesboltokban személyes válogatás.

4./ Leltározás.

Könyvtárunk csoportos leltárkönyvet nem vezet.

Kétféle leltárkönyvünk van:

- a./ főleltárnapló, ahová az érkezés sorrendjében kerülnek a művek, akár könyvtári, akár tanszéki gyarapodás
- b./ egyedi leltárnaplók a könyvtár és külön minden egyes tanszék részére, így mindig választ tudunk adni egy-egy tanszék vagy a könyvtár éves gyarapodásáról.

A letározás munkafázisai:

- a./ a mű bevezetése a főnaplóba /szak és nyelv megjelölésével/
- b./ raktári jelzet ill. tanszéki sorszám megállapítása, beírása
- c./ kísérlapra a leltári adatok rávezetése
- d./ leltárbélyegző egyszeri beütése a verzóra, a raktári és leltári jelzet beírása
- e./ egyedi naplóba való átírás
- f./ számlára vagy kísérlőjegyzékre a leltári szám rávezetése
- g./ tanszéki átadókönyvbe való bejegyzés
- h./ újszerzeményi katalógusba rövidített cimleirással cédula készítése és berakása
- i./ a főnaplók és egyedi naplók negyedévi egyeztetése
- j./ gyarapodási statisztikák vezetése.

napi norma: 50 mű komplex kezelése

5./ Állományapasztás

Ritkán előforduló művelet, normát adni nem tudunk.

II. KÖNYVFELDOLGOZÁS

Állománygyarapításunkhoz hasonlóan a könyvfeldolgozásnál is teljes központi munkát végzünk.

A leltározásból kikerült mű kísérlapjával együtt kerül feldolgozásra. A kísérlapon van a címleírás, szakjelzetek és cédulakijelölés. Nem teszünk különbséget könyvtári és tanszéki feldolgozás között.

Egyszerűsített címleírást nem alkalmazunk.

1./ Címleírás.

Címleírásainkat részben az országos szabvány, részben gyakorlatban kialakult házi szabályzatunk alapján készítjük el. Házi szabályzatunk egyik fő jellemzője a kongresszusok címleírása. Ezek a művek könyvtárunk anyagában igen nagy jelentőségűek, visszakeresésük sokszor okozott gondot a tájékoztatásban. Ezért elhatároztuk, hogy a kongresszusi kiadványokat minden esetben KONGRESSZUS, a kongresszus helye és évei rendszóval kezdjük. A testületi szerzőről, a kongresszus elnevezéséről, szerkesztőről stb. természetesen minden esetben melléklapokat készítünk. Uj szabályzatunk igen hasznosnak bizonyult.

a címleírás napi normája: 40 mű

2./ Osztályozás.

Könyvtárunk megindulásakor az Egyetemi Könyvtártól átvett szakkatalógus a tanszéki anyagról ETO-osztályozásu volt, ezt folyamatosan alkalmaztuk könyvtári és központi katalógusunkban egész 1965-ig. A gyakorlatban az ETO alkalmazása az orvostudomány és természettudomány

területén nem vált be a gyors tájékoztatás szempontjából. Orvosaink, kutatóink nem szerették ezt a katalógusunkat annak ellenére, hogy bőséges tárgymutatóval láttuk el. Állandó segítségre volt szükségük a keresésnél, ami amúgy is kis létszámunkat igen terhelte. Ezért határoztuk el, hogy ETO-katalógusunkat 1964-gyel lezárjuk és 1965-től áttértünk a szisztematikus tárgyszó-katalógus rendszerére. Ennek a rendszernek kialakítása még nem fejeződött be teljesen, de már most is látjuk új katalógusunk hasznát, kutatóink önállóan, könnyen tájékozódnak benne. Tárgyszó-katalógusunk rendszerében igyekszünk a legszigorubb következetességet alkalmazni, törekvésünk olyan szisztematikus rendszer kidolgozása, amely lehetőleg elkerüli a többscédulák berakását és csak igen indokolt esetben, ahol az elkerülhetetlen a mű gyors megtalálása szempontjából, készítünk több cédulát ugyanarról a műről. Katalógusunkat bőségesen utalókkal látjuk el és ezáltal elértük, hogy egy tárgykör, szakág irodalmát, a sokféle mellék-szempont figyelemmel kísérése mellett, egy helyen találja meg a kutató a katalógusban. Rendszerünkben különböző tárgyszóindexeket, a DK és ETO mutatóit, valamint a magunk szakkönyvtári tapasztalatait alkalmazzuk. Végleges kialakításához még egy-két évre van szükségünk, mivel csekély létszámunk miatt kevés időt tudunk tárgyszó-katalógusunk fejlesztésére fordítani.

Műveletsor a szisztematikus tárgyszó-katalógus készítésekor:

- a./ a mű főtárgyszavának megállapítása és az alosztályok feljegyzése a könyv kísérlapjára
- b./ szükség esetén új választólap megírása

c./ szükséges utalók elkészítése

d./ lehuzandó cédulamennyiség kijelölése

Szisztematikus tárgyszavazás napi normája: 40 mű.

3./ Rövidített osztályozás

Az Országos Orvostudományi Könyvtár, mint hálózati központ részére rendszeresen küldjük külföldi könyvbeszerezéseinkről a katalóguscédulákat, amelyeket az ETO alapján szakozunk be 3-6 számjegy mélységig.

rövidített ETO-szakozás napi normája: 200 mű

4./ Címleírás és szakozás revíziója.

Mivel Könyvtárunk rendelkezik olyan képzettségű, gyakorlattal rendelkező szakkönyvtárosokkal, akiknek munkája minden tekintetben megbízható, a revíziót külön személy nem végzi, önrevíziót alkalmazunk. A gyakorlatban beigazolódott, hogy nem éri meg azt a nagy időkiesést még egy személy bevonása a revíziós munkákba, mert a hibalehetőség sokkal csekélyebb, mint amennyi időt elvenne az önálló, külön munkaként végzett revízió. Az önrevíziót munkatársaink igen gondosan, figyelmesen végzik. Mivel ez a munka együtt folyik a címleírás és osztályozás munkájával, külön normát adni nem tudunk.

III. FOLYÓIRATOK BESZERZÉSE ÉS FELDOLGOZÁSA

A könyvek beszerzéséhez és feldolgozásához hasonlóan a folyóiratok megrendelését, összes ügyintézését, reklamációkat stb. ugyancsak központilag végezzük. A különbség csak annyi, hogy a folyóiratok, amelyek nem Könyvtárunknak járnak, egyenesen a tanszékek címére érkeznek,

azok leltározása, tárolása a tanszéki könyvtárkezelők feladata. De központi katalógusunkban a tanszéki folyóiratok is szerepelnek.

Az évi rendelkezéseket Könyvtárbizottságunkkal beszéljük meg. 1966 óta külföldi folyóiratokból duplum egyetemünk területén nincs, a folyóiratok nagy része Könyvtárunknak jár és csak a speciális szakterületek folyóiratai találhatók a tanszéki könyvtárakban.

Munkafázisok a folyóiratok ügyintézésével, kezelésével kapcsolatosan:

1./ Folyóiratok rendelése, adminisztrációja.

a./ rendelések nyilvántartása:

- 1./ tanszékek ill. könyvtár szerinti bontásban tartjuk nyilván a rendelt folyóiratokat, magyar-tóké-s-népi dem. sorrendben, azon belül betűrendben
- 2./ a fenti nyilvántartólapok hátoldalán jelezzük évenként az árakat, pótköltségeket stb.
- 3./ betűrendes nyilvántartást vezetünk a magyar folyóiratokról
- 4./ kiadók betűrendjében tartjuk nyilván a magyar folyóiratok rendelését,
- 5./ országonként tartjuk nyilván a külföldi rendeléseket

b./ számlakezelés, hitelnyilvántartások vezetése

c./ reklamáció /tanszékek részére is/, duplumok visszaküldése

d./ levelezés, ügyintézés, tárgyalás

nem normázható munkafolyamatok

- e. / fölőspéldányjegyzékek átnézése, kijelölése, nyilvántartása.

Esetenkénti munka, nem normázható

2. / A folyóiratok feldolgozása

- a./ kurrens anyag kardex-nyilvántartásának munka-folyamatai:

csomagbontás

füzetek betürendbeszedése

kardexlapra való beírás

esetleges hiányok feljegyzése reklamációs füzetbe tulajdonbélyegző két helyre való beütése

érkezési nap dátumának egyszeri rábélyegzése a füzet első lapjára

szétosztás, helyrerakás

napi norma: 300 füzet komplex kezelése

- b./ leltározás munkafolyamatai:

lezárt évfolyam kiszedése és rendezése az ideiglenes tárolóhelyről

leltárnaplóba való beírás

leltári szám rávezetése az évfolyam vagy kötet első lapjára

a folyóirat analitikus főlapjára való beírása /évfolyam, kötet részletezése, leltári szám beírása, ár feltüntetése stb./

folyóiratleltározás napi normája: 120 kötet

- c./ címleírás új és régi évfolyamoknál:

új folyóirat címleírása, napi norma: 25-30 cím

régi folyóirathoz új évfolyam hozzádolgozása:

60-70 kötet

d./ szisztematikus tárgyszavazás új folyóiratnál:

napi norma: 40 cím

IV. KATALÓGUSSZERKESZTÉS

KATALÓGUSFEJLESZTÉS

Könyvtárunkban az alábbi katalógusokat szerkesztjük, ill. fejlesztjük:

központi szerzői betűrendes katalógus /tanszéki állomány-
nyal együtt/

könyvtári szerzői betűrendes /csak a könyvtár anyagáról/
központi szisztematikus tárgyszókatálógus /tanszéki állo-
mánnyal együtt/

központi sorozati katalógus /tanszéki állománnyal együtt/
folyóiratok központi betűrendes katalógusa /tanszéki
állománnyal/

folyóiratok szisztematikus tárgyszókatálógusa csak a
könyvtári anyagról

gyorstájékoztató-szolgálat témakatalógusa /OOK-tól besze-
rezve, 20 témára/

helyrajzi katalógus a könyvtári és tanszéki anyagról a
kísérőlapok alapján

a könyvtárközi kölcsönzések útján kapott művek és folyó-
iratok betűrendes lelőhelykatalógusa kb. 15 évre
visszamenőleg

egyetemünk tudományos dolgozóinak publikációiról készült,
tanszéki bontásban tárolt katalógusa

1./ Katalógusszerkesztés.

a./ Irányítás: lehuzott cédulamenyiség ellenőrzése a
kísérőlapon történt kijelölés alapján, esetleges
hiányok pótlása

melléklapok aláhúzása

cédulák szétosztása katalógusfajták szerint

napi norma: 1.600 cédula

b./ Előrendezés: Betűrendes katalógusnál napi norma: 1.000 cédula

szisztematikus tárgyszókatalógusba

berakás, napi norma: 400 cédula

2./ Katalógusfejlesztés.

Katalóguscéduláink sokszorosítása kézi stencilezés-sel történik. Cimleírásainkat stencil-ívekre írjuk, az egyes cédulák lehúzása takarással történik:

a./ Stencillapra írás:

napi norma: 10 stencillap megírása = 100 címleírása

b./ Stencillapok revíziója: napi norma: 20 stencillap átnézése = 200 címleírás átnézése

c./ Sokszorosítás: napi norma: 6 lap stencilről 60 címleírás = kb. 600 katalóguscédula lehúzása

V. OLVASÓSZOLGÁLAT

Ezen a munkaterületen volt legnehezebb munkateljesítményeink mérése. Kis létszámunk miatt kénytelenek vagyunk az olvasószolgálati teendőket is azokkal a dolgozóinkkal végeztetni, akik az állománygyarapítás és feldolgozás munkaterületein is végzik a teendőket. Olvasótermünk a 25 olvasói férőhely mellett három dolgozónk munkaszobája is egyben. Ennek ellenére a kísérleti időszakban meg-

próbáltunk egyes olvasószolgálati területeken is kikísér-
letezni teljesítménynormákat.

1./ Olvasók beírása.

Könyvtárunk nyilvános használói az egyetem ku-
tatói, oktatói, hallgatói valamint az egyetemen kívüli egész-
ségügyi és tudományos kutatók.

A beiratkozásnál törzslapot és személyilapot álli-
tunk ki az olvasóról. A törzslapot a beiratkozás sorszá-
ma, a személyi lapot az olvasó neve szerinti betűrendben
tartjuk nyilván. Új olvasóinkat tájékoztatjuk a könyvtár
használatáról.

A beiratkozás (felvilágosítással együtt)

napi normája: 60 olvasó

2./ Olvasótermi felügyelet.

Olvasótermünk egyuttal munkaszoba is. Külön ol-
vasótermi felügyelő nincs. Az ott dolgozók végzik a fel-
ügyeleti és a napi statisztikai teendőket. Normát adni nem
tudunk.

3./ Kölcsönzés. - Visszavétel.

Nyilvántartásaink:

a./ személyi lapnál az olvasó neve szerint

b./ a mű vagy folyóirat raktári jelzete szerint

c./ határidő nyilvántartás

A kölcsönzés és a visszavétel napi normája teljes
adminisztrációval: 60-70 mű vagy folyóirat
kötet

4./ Könyvtárközi kölcsönzés.

a./ Átkölcsönzés. Általunk kért művek más könyv-
táraktól.

Nyilvántartásaink:

- 1./ a kutató neve szerint, aki a művet kéri
- 2./ az intézmény betürendje szerint, ahonnan a művet kértük
- 3./ a kérés folyamatos sorszáma szerint
- 4./ lejárat határideje szerint
- 5./ mikrofilmek, fotókópiák cím szerinti betürendes nyilvántartása, amely egyben különgyűjteményünk katalógusa is
- 6./ a kölcsönzés után a visszaküldött művek vagy folyóiratok betürendes nyilvántartása, amely egyben lelőhelykatalógusunk is. Ez igen megkönnyíti a jegyzékekben nem, vagy igen nehezen megtalálható keresést a lelőhelyekre vonatkozólag.

az átkölcsönzés napi normája /csomagolás nélkül/:

15 mű v. folyóirat.

b./ Könyvtárunktól kért művek kölcsönzése.

Nyilvántartásaink:

- 1./ a kérő intézmény nevének betürendjében
- 2./ a kikölcsönzött mű raktári jelzete vagy tanszéki száma
- 3./ határidő szerint

napi norma teljes adminisztrációval /csomagolás nélkül/: 15 mű v. folyóirat

5./ Tájékoztatás.

Fent említett okokból a tájékoztatást ugyanazok a személyek végzik, akik az olvasóteremben, mint

munkahelyen tartózkodnak és egyéb, feldolgozási munkát végeznek. Végzünk gyorstájékoztatót és szóbeli szaktájékoztatót. Írásban bibliográfiákat nem tudunk adni létszámunk elégtelensége miatt.

Teljesítmény normát ezen a területen adni nem tudunk.

6./ Kiszolgálás és visszarakás.

Önálló raktárkezelőnk nincs. A kiszolgálás és visszarakás munkáját olyan technikai munkaerő végzi, aki egyben kézbesít, postáz és fotóz. Raktári elhelyezésünk igen rossz, ez a problémánk csak a jövő évi átköltözéssel oldódik meg. A kiszolgálás és visszarakás naponta többszöri megszakítással történik, folyamatos teljesítménymérésre még a kísérleti időszakban sem volt módunk, így erre a területre normát adni nem tudunk.

VI. ÁLLOMÁNYGONDOZÁS

Az ebbe a munkakörbe tartozó munkák egy részét csak igen ritkán, időszakosan tudjuk végezni, egy-egy raktárrész átvizsgálását negyedévenként, vagy a szükségletnek megfelelően ellenőrizzük.

1./ Könyvek sorrendjének átvizsgálása: napi norma: 160 polcfolyóméter

2./ Állományrevízió

Állományrevízióra /a teljes állományra vonatkozóan/ utoljára 1966-ban tudtunk sort ejteni, amikor első ideiglenes helyünkről, második, ugyancsak ideiglenes helyünkre költöztünk. Legközelebbi állományrevíziónkat az 1970. évi átköltözés előtt tudjuk csak végrehajtani.

Normát adni egyenlőre nem tudunk.

3. / Számlálás tussal vagy temperával:

napi norma: 100 kötet

VII. SEGÉDÜZEMEK

1./ Könyvkötés. Az egyetem könyvkötőüzeme jelenleg még nem tartozik a Központi Könyvtárhoz, gondozója a gazdasági igazgatóság. 1970-ben a Központi Könyvtár hatáskörébe kerül. A munkák normáját megadni egyelőre nem tudjuk.

2./ Reprográfia. Könyvtári és tanszéki célokra kaptunk egy lengyel gyártmányú "Pyloris KS-2" típusú fénymásológépet. Mint ismeretes, ez a gép félautomata, kezelése sok kézi műveletet igényel.

A géppel teljesíthető napi norma: 80-100 lemez beleszámítva a gép kezelését, a lemezek lemosását dtb.

VIII. ÜGYINTÉZÉS

Adminisztrációs státuszunk nincs, az ügyintézkést mindenki maga végzi saját reszortjára vonatkozóan. Normát megadni nem tudunk.

XX

A z OOKDK referálóléseinek
anyagából

XX

A.hannoveri orvosi főiskola könyvtára

Tehnzen-Heinrich, Ingeborg: Die Bibliothek der Medizinischen Hochschule Hannover. Dokumentation, Fachbibliothek, Werksbücherei, 1969,18,1,9-23.p.

A Német Szövetségi Köztársaságban az elmúlt évtizedben számos főiskolát alapítottak. A fejleményekről a sajtó rendszeres tájékoztatást adott. Örvendetes volt az a tény, hogy már az első közlemények felvetették a könyvellátás kérdéseit. A tudományos könyvtárak eddig nem voltak e téren elkényeztetve, de az új "főiskola-éra" kezdetén előnyös helyet kaptak a napisajtóban.

A fenntartó szervek is a nyilvánosság elé léptek terveikkel, a könyvtárosok pedig az új főiskolákon létesítendő könyvtárakra vonatkozó javaslatukat az "Empfehlungen des Wissenschaftsrates zum Ausbau der wissenschaftlichen Bibliotheken" című, 1964-ben megjelent tanulmányban foglalták össze.

A megszervezéssel megbízott könyvtárosoktól két ellentétes tulajdonságot vártak el: bőséges szakmai tapasztalatot, jártasságot minden könyvtártechnikai és adminisztratív kérdésben - és elfogulatlanságot a régi, megszokott könyvtári gyakorlat iránt. A szakfőiskoláknál még az alaptudományági képzettség is követelmény volt. - Nem volt könnyű ilyeneket találni. - Ennek tudatában kitartóan keresték a megfelelő embereket, mert tudták, hogy a régi főiskolai könyvtárak nem álltak hivatásuk magaslatán és mindenképpen ki kellett használni az alkalmat a megfelelő új létrehozására.

A Német Szövetségi Köztársaságban nemrégén még csak Düsseldorfban volt orvosi főiskola, ez azóta egyetemmé /Volluniversität/ alakult át, Hannoverben orvosi főiskola, Ulmban pedig orvosi és természettudományi egyetem létesült.

Tehnzen-Heinrich a hannoveri főiskola könyvtárának új épületbe költözését és ezzel öt éves fejlődési szakaszának lezárulását felhasználja arra, hogy visszatekintszen az orvosi könyvtárügy helyzetére a könyvtár alapításának évében, 1964-ben.

Az orvosi könyvtárak a Szövetségi Köztársaságban

Hol az orvosi könyvtárak helye az országos könyvtárügyben? A düsseldorfi főiskola kivételével ún. orvosi akadémiákon oktattak, ennél fogva nem voltak önálló orvosi fakultások és önálló orvosi könyvtár. A Tudományos Tanács tehát a szakkönyvtárak kiépítésére vonatkozó - már említett - 1964. évi "javaslatában" csak háromféle könyvtártypust vehetett figyelembe: az egyetemi könyvtárakat, a műszaki főiskolai könyvtárakat és az "egyéb" főiskolák könyvtárait. Ez utóbbi csoportba tartozott a Düsseldorfi Orvosi Akadémia könyvtára is mint egyetlen kizárólagosan orvosi könyvtár.

Az egyes egyetemek orvoskarának irodalomellátását az egyetemi könyvtárak látták el, ezért érthető, hogy még nem szoktak hozzá a gondolathoz: külön orvosi könyvtárüggyel kell már számolni. Még az 1968-ban megjelent, az NSZK könyvtárügyével foglalkozó tanulmányban sem vették figyelembe az új orvosi könyvtárakat - mint ilyeneket. Az ebben az időpontban már működő hannoveri és ulmi főiskolai könyvtárakat - formális okokból - az egyetemi illetve a főiskolai könyvtárakkal együtt tárgyalták. Ebből is látszik, hogy az NSZK orvosi könyvtárügyével sokat kell még foglalkozni.

Ebben a hangnemben írta Mann^x 1964-ben a Medizinische Weltben megjelent "Az orvosi könyvtárak helyzete a Szövetségi Köztársaságban" című cikkét, amelyben

^xMann, Gunter: Zur Situation des medizinischen Bibliothekswesens in der Bundesrepublik Deutschland. Die Medizinische Welt, 1964, 33, 796-802.

birálta a "javaslatot". Számunkra érdekes módon a publikált bírálatnak hatása is volt és Tehnzen-Heinrich szerint néhány év alatt éppen Mann elképzeléseinek megfelelően sok változás történt.

Új orvosi könyvtárak létesültek például Lübeck, Aachen, Essen és München orvosi fakultásai mellett és a meglévő egyetemi könyvtárak szervezetén belül, de helyileg elkülönítve. A német könyvtárak évkönyve szerint 18 egyetemi könyvtár közül jelenleg 7-ben van orvosi részleg.

Kezdetben az egyetemi könyvtárak tanácstalanul álltak ezzel a kissé kierőszakolt fejlődéssel szemben. A bölcsész beállítottságuk kevés megértést tanusítottak az orvostudomány szakirodalmi igényei iránt és nehézségekbe ütközött az orvosok által igényelt irodalom szakképzettek által történő feltárása és rendelkezésére bocsátása.

Ezeket a problémákat oldotta volna meg egy idejében létrehozott központi orvosi szakkönyvtár. Még ma sem várható azonban, hogy megfelelő intézkedés történjék a német orvosi könyvtárügy központosított struktúrájának kialakítására.

A múltban már nemegyszer felismerték, hogy egyes könyvtárak külön-külön nem tudják megoldani a kielégítő irodalomellátást. Így jöttek létre a szakkönyvtári központok. Itt az ideje most már, hogy az orvostudomány számára is megszervezzék az irodalomfeltárást és a dokumentációt, különben a Német Szövetségi Köztársaság orvosi könyvtárai elmaradnak a nemzetközi fejlődéshez képest.

Az orvosok szakirodalmi ellátása Hannoverben és környékén

Mann már említett cikkében bírálja az egyetemi könyvtárak mennyiségileg elégtelen, szakmai szempontból pedig kevés kritikával végzett orvosi irodalombeszerzését.

Teljesen megoldatlan probléma az önállóan dolgozó praktizáló orvosok szakirodalommal való ellátása is. A Szövetségi Köztársaságban 95.000 aktív, de nem egyetem

keretében működő gyakorló orvos van. De ellátatlanok a biológusok, a kémikusok és a fizikusok is, akik a kutatóintézetekben, gyógyszergyárakban és egyéb egészségügyi intézményben dolgoznak. Ide számíthatjuk még azokat a matematikusokat, pszichológusokat és szociológusokat is, akik orvosi területen dolgoznak.

Ezzel a szükséglettel magyarázható végeredményben, hogy az orvosi részleggel rendelkező központi főiskolai könyvtár mellett egész sor klinikai és intézeti könyvtár is jött létre. Ezek közül azok, amelyek elegendő dotációval, dolgozóik pedig megfelelő szakértelemmel rendelkeznek, tudományos szakkönyvtárrá fejlődtek. Hatóságuk mégis csak a legközelebbi környezetükre terjed, annál is inkább, mert gyakorlatilag egyik könyvtár sem ismeri a másik állományát.

Hannovernek nincs egyeteme, de van könyvtárral rendelkező műszaki főiskolája és állatorvosi főiskolája. 1959 óta működik a Műszaki Tájékoztató Könyvtár /Technische Informationsbibliothek/, amely a műszaki főiskolai könyvtárral együtt a Szövetségi Köztársaság országos műszaki könyvtári központja és területi funkcióinak megfelelően felszerelése is korszerű. Itt működik ezen kívül a városi könyvtár és az alsószászországi területi könyvtár is, mindkettő tudományos irodalommal is rendelkezik. A városban mintegy 3 millió kötet könyv van, ebben figyelemreméltó mennyiség az orvosi szakirodalom, szétszórtsága miatt azonban nem sikerült még eddig Hannover orvosi irodalmát egy közös katalógusban feltárni. A szakirodalom minősége nem is érné meg a ráfordítást.

1964-ben Hannover és a környék orvosainak rendelkezésére tulajdonképpen csak a városi könyvtár által kezelt 2000 kötetnyi orvosegyesületi könyvtár állt. Ehhez tartozott 35, kizárólag német nyelvű kurrens folyóirat. A hiányzó, főleg külföldi irodalom legközelebb a göttingeni egyetem könyvtárában hozzáférhető, ahol főleg a klinikai könyvtárak állománya jelentős.

Az ismertetett helyzetképből látható, milyen kevésbé volt Hannover orvosi irodalomellátása megfelelő és mennyire időszerű volt a hannoveri orvosi főiskola könyvtárának a felállítása.

Adottságok az alapításnál. Létszámterv és anyagi eszközök. A könyvtár helye a főiskolán.

1963-ban alapították Hannoverben a "Medizinische Vollakademie"-t, ami 1965-ben "Medizinische Hochschule" lett. 1964-ben történtek az első intézkedések a könyvtár felállítására. Az orvosi állások között szerepelt egy könyvtári tanácsadói is, ezen kívül szerveztek egy diplomás könyvtárosi státuszt és egy kisegítőit.

Könyvtárépítésre 10 millió márka volt az előirányzat. A felszerelésre a Volkswagen alapítványból 200.000 márka állt rendelkezésre.

A könyvállomány kezdetben csak a már említett orvos-egyesület könyveiből került ki, amelyet azzal a feltétellel adtak át, hogy azt ne csak a főiskolához tartozó orvosok használhassák, hanem egyenlő joggal Alsószászország minden orvosa.

Az orvosképzés és továbbképzés kezdettől fogva szerepelt a főiskolai könyvtár kezdeményezőinek célkitűzései között és az elképzelések szerint a praxisban elszigetelt orvos a könyvtáron keresztül találja meg a főiskolához visszavezető utat.

A főiskola könyvtárra vonatkozó koncepciói a következők voltak: "A központi főiskolai könyvtár a főiskola minden tudományos munkájának központja legyen, az igazgatója a "főiskola könyvtárosa" széleskörű funkciókkal. A főiskola teljes könyvállományát az épületbe gyűjtse össze és annak lényeges részét, mint szabadpolcos állományt több szakolvasó teremben a kézikönyvekkel együtt az olvasók számára hozzáférhetően helyezze el. Ez a szabadpolcos állomány tartalmazza az aktív irodalmat. Az intézeti könyvtárakban csak a legszükségesebb kézikönyvek lehetnek". Ez az elképzelés a könyvtár építkezési tervében meg is valósult.

A könyvtár a főiskola szívében minden intézettől és klinikától egyenlő távolságban kapott helyet. A diákokat már korán a könyvtárhoz kell szoktatni, minden ut az intézetek és klinikák között a könyvtár mellett vezet el.// A férőhelyet az összlétszám 20%-ában állapították meg.// A könyvállomány 80%-a kerül szabadpolcra.

Nemcsak helyileg, hanem funkcióiban is központosítottan szerveződött a könyvtár. Feladatai közé tartozik a központi szerzeményezés, leltározás és katalogizálás. Az intézetek az általános szintet meghaladó irodalomfeltárást várnak el a könyvtártól és azt, hogy minden intézet kapjon katalógust. Mann megállapítása szerint az orvosok irodalmi munkásságára fékezően hat a segédeszközök elégtelensége és kényelmetlen hozzáférhetősége. Lehetőséget kell biztosítani a gyors kölcsönzésre és a szakrendi elhelyezéssel elő kell segíteni a közvetlen és zavartalan könyvhözjutást, ezenkívül hosszú nyitvatartási időt és szabad vitára való lehetőséget javasol a hallgatók számára is.

A könyvtár feladattervében szerepel a hagyományos módszerű széleskörű tájékoztatás, de a modern adatfeldolgozás is, ezért a számítóközpont a könyvtár közelébe került. A terveket eszerint kellett kidolgozni.

A terv megvalósítása

Az első feladat volt a könyvtárat a közvetlenül jelentkező igényeknek megfelelően felszerelni. Az oktatás 1965-ben indult meg 40 hallgatóval. 1970-ig fokozatosan nőtt a hallgatók száma, évfolyamonként 80-90 diákkal. Ennek megfelelően emelkedett az előadók száma is. Az alapítást követő években a könyvtár személyi igényeit nagyvonalúan kezelték, mert felismerték, hogy a főiskola egész területén a könyvtári munkák központosítása a tervezett könyvtárosi állások koncentrációját is szükségesé teszi. Hiányoztak azonban az ún. perspektivikus állások, így az állások betöltésénél nehéz volt tapasztalt, önállóan dolgozó könyvtárosokat találni. A létszám 1964-ben 2 fő, 1968-ban már 22.

Az építkezés első szakában a könyvtár hagyományos módszerekkel dolgozott. Sem idő, sem eszközök nem álltak rendelkezésre ahhoz, hogy az adatfeldolgozás integrált módszere és az ahhoz szükséges tervek és berendezések biztosíthatók legyenek a könyvtár minden munkájában. Ez csak a fejlődés második szakaszában valósítható meg. Az állomány beszerzésére nagy összeg állt rendelkezésre. A gyűjtőkör: orostudomány, biológia és háttérterületei.

A szerzeményező csoport hagyományos módszerekkel végezte a rendeléseket, integrált módszerek alkalmazására még nem került sor. Egy amerikai könyvtár tapasztalatai szerint a szerzeményezés napi teljesítményének 80%-a számítógéppel kifogástalanul elvégezhető, a maradék 20% azonban, az ún. "nehéz esetek" /szabálytalanul megjelenő sorozatok, kongresszusi kiadványok stb./ igénybe veszik a dolgozók munkaidejének 80%-át. A munka ilyenfajta integrációja tehát a munka egésze szempontjából nem jelentett lényeges segítséget.

Az irodalomfeltárás alapjának, a katalógizálásnak a gépesítése kezdetben főleg személyi okokból nem volt megvalósítható. A Bochumi Ruhr-Egyetem ugyan már kiadta az első saját számítógéppel készült katalógusát, ennek összeállítása során alkalmaztak az NSZK-ban először gépi adatfeldolgozó rendszert könyvtári célra. Tapasztalatait figyelembe lehetett és kellett is venni. A katalógizálás megkezdése az említett módon azonban csak a második fejlődési szakaszban volt megoldható, az alapokat úgy kellett lerakni, hogy később fejleszthető legyen. Nagy segítséget jelentett az Index Medicus Medical Subjects Headings tárgyszógyűjteménye. Természetesen hátrány, hogy ez nem német nyelvű /??!/. A gyarapodás mértékét a főiskola fejlődése határozta meg. Eredetileg csak a klinikai szakok voltak képviselve, 1966-ban indult a fogorvosképzés, majd az elméleti szakok felállítására került sor. Határterületként a fizika, matematika, szerves és analitikai kémia és a biokémia jött számításba. Az irodalom beszerzésénél segítséget nyújtottak a régebbi szakkönyvtárak katalógusai és a kiadói katalógusok. A határterületek visszamenőleges irodalmát nem szerezték be. Teljességre törekvően gyűjti a könyvtár a német nyelvű szakirodalmat. A külföldi szakirodalom beszerzésére csak fennállásának harmadik évében került sor.

A legelső feladatok egyike a folyóiratok beszerzése volt. A könyvtárnak mielőbb olyan állományra volt szüksége, amely a növekvő igényeket kielégíti. A beszerzésben az orvosi folyóiratjegyzékeken kívül az orvosok kívánságjegyzékei nyújtották a legtöbb segítséget. A könyvekkel ellentétben a folyóiratokat visszamenőleg is beszerezték. Sok munkát adott a kiadás helyének, kiadójának, árának és az első megjelenési év adatainak ösz-

szeszedése a különböző jegyzékekből. Jó lenne, ha egyszer már elkészülne az a folyóiratjegyzék, amely mindezeket az adatokat tartalmazza, hogy ne kelljen minden új könyvtárnak előlről kezdenie. Azokat a folyóiratokat, amelyek 1945 után jelentek meg, lehetőleg az első évfolyamtól kezdődően beszerezték. A többinél 1930. volt a kezdő év. Nem minden folyóiratot vásároltak meg, többek között az is meghatározó volt, vajjon megvan-e a folyóirat Göttingenben, vagy nem.

Tehnzen-Heinrich tapasztalatai alapján két nehézségre hívja fel a figyelmet. Az egyik a disszertációk gyűjtése. A feldolgozásukba fektetett munka és helyigényük egyáltalán nincs arányban a kihasználtsággal. Elegendő, ha ezeket egy országban egyetlen központi könyvtár szerzi be. A másik nehézség az egészségügyi kisegítő személyzet ellátása szakirodalommal. Technikai és laboratóriumi asszisztensek, ápolók, diétás nővérek, gyógytornászok igénylik a szakirodalmat az oktatásnak megfelelően többes példányban. Titkárnők szótárakat és kézikönyveket kérnek. Ezeket az igényeket a hannoveri könyvtár nem tudta kielégíteni. Az idők folyamán jelentkezett a hallgatók könyvigénye is. Az egyetemi központi könyvtárnak törődnie kell ezzel is. Legcélszerűbb az utóbbiak gondozását külön részlegre bízni.

Olvasószolgálat. A könyvtár használata.

Az első két évben kevés olvasó kereste fel a könyvtárat, általában napi kettő. Kölcsönzés helyett letéti könyvtárakat szerveztünk. Ezekkel kapcsolatban az a tapasztalat, hogy ha a központi könyvtár jól el van látva irodalommal és az állomány formalítások nélkül jól és könnyen hozzáférhető, csökken e letéti könyvtárak iránti igény. Mindenesetre a letéti könyvtárak esetében számolni kell az elveszéssel, oda csak másod-, vagy harmad példányokat célszerű adni.

Az olvasóterembe 3 - 5000 kötet könyv került szabadpocra. A folyóiratok betürendes elhelyezéssel - kivéve az utolsó számot - szintén szabad polcon az olvasóba kerültek. Évente 10.000 kötetenként kb. 12 füzet vész el. Ez nem is okozna különösebb gondot, ha a folyóiratok utólag könnyen beszerezhetők lennének.

A könyvtár egyes folyóiratokat nem kölcsönöz, hanem térítés ellenében - oldalanként 0.20 DM - XEROX másolatot készít. Az intézetek havi elszámolással térítik a díjakat.

Szokatlan követelmény volt a főiskola részéről, hogy a könyvtár 24 óráig tartson nyitva. Ez személyzet hiánya miatt nem volt teljesíthető és az a javaslat sem, hogy a könyvtár kulcsa éjszaka a portásnál legyen. A probléma a következőképpen oldódott meg: Óradijasként 4 könyvtároshallgató diákot alkalmazott a főiskola, akik hétköznapi 18 - 22 óra és vasárnap 9 - 13 óra között vállalták az ügyeletet. Ez olyan népszerű volt a diákok között, hogy a végzősök nehezen adták át a helyüket az ujaknak. Tájékoztató szolgálat ez alatt az idő alatt nem volt. Az esetenként felmerült problémákat a diákok felírták és azok másnap telefonon általában megválaszolatók voltak.

A könyvtáros és a főiskola

Az első két évben "a főiskola könyvtárosa" állandó tagja volt a főiskola alapító választmányának. Minden ülésen részt vett még akkor is, ha nem könyvtárügyről volt szó. Ez a gyakorlat 1966-ban megszűnt. A főiskolán végbemenő változásokról, új tanszékek felállításáról stb. így a könyvtáros idejében tudomást szerzett és a személyes megbeszélések lehetővé tették, hogy az új tanszékvezető kívánságai már akkor teljesültek, amikor még csak éppen elfoglalta a tanszéket. Ekkor értesült a könyvtáros a tanrendről és az előadások megkezdéséről.

A hannoveri orvosi főiskola nemcsak azért "reform főiskola" mert új tanmenetet vezetett be és kísérletezik ki, hanem azért is, mert az "orvosi publicisztika" éppen úgy szerepel a tanmenetben, mint az orvosi hivatás és az orvosi jog kérdései. Az előadásokat a klinikai szakokat megelőző félévben tartották.

Az új könyvtáráépületbe költözéssel lezárult a hannoveri főiskola könyvtárának első öt éves szakasza.

Az elkövetkező években fog kiderülni, vajjon sikerült-e az NSZK új főiskolai könyvtár típusát kialakítani.

Ref.: DÉKÁNY Sándorné

T a p a s z t a l a t c s e r e

FERENCZY Tamásné

A gyakorlati és kutató szakemberek tájékoztatásának új formája a "gyorsinformáció"

A tájékoztatási intézmények feladata, hogy új, korszerű tájékoztatási formák bevezetésével lerövidítsék az időt, amelyet a szakembereknek az irodalom felkutatására és tanulmányozására kell fordítaniuk. A szakbibliográfiák készítése csak részben mentesíti a mérnököket és kutatókat az irodalomfeltárás fáradságos munkájától, mivel az irodalomjegyzékek átnézése, és a kiválasztott publikációk beszerzése a különböző könyvtárakból még gyakorlott szakembereknek is komoly utánjárást igényel, és ez a tényleges kutatási, fejlesztési és termelő munkától jelentős időt von el.

A fentiek felismerése készítette az Építésügyi Tájékoztatási Központot arra, hogy bevezesse az ún. "gyorsinformáció" szolgáltatást.

A "gyorsinformáció" tulajdonképpen az irodalomkutatás olyan változata, amely a szakirodalmat nemcsak jegyzék formájában közli, hanem az eredeti dokumentumokat /könyveket, a folyóiratok vonatkozó cikkeit, fordításokat, prospektusokat, szabványokat, szabadalmakat, stb./ gyűjti

össze a megrendelés kézhezvételétől számított egy héten belül. A szakember tehát a témájához kiválasztott, mintegy 20-50 publikáció feldolgozásához a helyszínen azonnal hozzáfoghat, és amennyiben nyelvi nehézségek merülnek fel, a tanulmányozáshoz idegen nyelveket beszélő szakember ad segítséget. Jelentős segítség továbbá az is, hogy a "gyorsinformáció" szolgáltatásban a kiválasztott publikációkból 20 db A/4-es gyorsmásolat azonnali elkészítése, és 3 db tömörítvényes, a lényeget összefoglaló fordítás összeállítása is szerepel.

A kijelölt téma irodalmának összehasonlítását gyakorlati bibliográfusok végzik, majd az általuk összegyűjtött anyagot szakmérnökök lektorálják és szelektálják, ami biztosítja a "gyorsinformáció" tartalmi értékét és azt, hogy a kutatók csak azokat a publikációkat kapják kézhez tanulmányozásra, amelyek munkájukhoz valóban nélkülözhetetlenek.

A szakirodalmi kutatás kiterjed az ÉTK 12 ezer kötetes könyvvállományára, 400-450 bel- és külföldi folyóirat cikkanyagára, kb 10 000 db külföldi prospektusra, a hazai- és külföldi kutatási és tanulmányuti jelentésekre, a külföldi társintézetektől kapott cseredokumentációs anyagra, valamint szabványokra, szabadalmakra, fordításokra, stb. A kutatás során a legfrissebb irodalom összegyűjtése a cél /a témától és a szakember igényeitől függően kb. 2-3 év anyaga a tárgyévától visszamenőleg/.

Összefoglalva tehát a gyorsinformáció előnyei a következők:

- 1./ gyorsaság /átfutási idő 1 hét/,
- 2./ legfrissebb eredeti szakirodalmat tartalmazza,

3. / az irodalom tanulmányozására fordított idő minimálisra csökken.
4. / nyelvi nehézségek kiküszöbölése,
5. / a legfontosabb publikációk gyorsmásolat, ill. tömörítvény formájában azonnal a megrendelő birtokába jutnak.

A szolgáltatást 1968-ban vezettük be és azóta mintegy 30 gyorsinformáció készült el, ami bizonyítéka annak, hogy az irodalomkutatás ezen új, szelektált és az igényeket maradéktalanul kielégítő formája hatékony segédeszközt jelent a szakemberek számára kutatási és tervezési feladataik megvalósításában.

A "gyorsinformáció" szolgáltatás bevezetését első-sorban dokumentációs, ill. tájékoztatási központoknak, valamint a nagy könyvtáraknak és információs szerve-zettel rendelkező kutató- és tervezőintézeteknek javasol-juk.

Alapfeltétel ugyanis a széleskörű információs bá-zis, amely lehetővé teszi a témák saját anyagból tör-ténő összeállítását anélkül, hogy ez a tartalom rovására menne.

ILLYÉS Lászlóné:

Kiadványcsere nyilvántartás

a Kertészeti Egyetem Könyvtárában

Könyvtárunk a Kertészeti Egyetem Közleményeivel foly-tat kiadványcserét, mely 1935 óta jelenik meg. Kiadvány-

cserénk is régi keletű, már a háboru előtt kezdődött. Fennállása óta azonban igen különböző módon és nem mindig pontosan tartották nyilván, a közben lezajlott háboru sem kedvezett az adatok rögzítésének. Ennek az volt a következménye, hogy a régebbi adatok szinte kibogozhatatlanok voltak, a nyilvántartásban sok volt a hézag és párhuzamosság, a többféle kartotékban szinte ki-nyomozhatatlanok voltak az előzmények. Különösen a háboru előtti adatok voltak hiányosak. Viszonylag sok évkönyvet küldtünk szét /kb. 550 pld./ a nyilvántartott intézmények számának megfelelően; cserekiadvány kevés érkezett, ez azt is mutatta, hogy sok intézmény nem helyez sulyt a velünk folytatott kiadványcserére.

Mindennek láttán szükségessé vált a kiadványcsere gyökeres átszervezése. Mintegy 6 évvel ezelőtt kérdőíveket küldtünk szét körlevél kíséretében. A visszaérkezett kérdőívek, valamint az évkönyveket visszaigazoló levelezőlapok segítségével azonosítottuk a címeket. A cimanyagot rendeztük szigoru földrajzi rendben; ennek segítségével kibuktak a párhuzamosan /esetleg többszörösen/ nyilvántartott címek. Ezek selejtezésével és teljesen passzív, levelekre nem válaszoló intézmények címeinek kiejtésével lecsökkentettük a cserepartnerek számát. Megmaradt cimanyagunkat rendeztük és újra feldolgoztuk. Az Országos Mezőgazdasági Könyvtárban folyó gyakorlathoz hasonló nyilvántartási módot vezettük be:

Minden csere-intézményünk kap egy katalóguscédula méretű kartont /a magyarok kéket, a népi demokratikus államok rózsaszínt, egyéb államok fehérét/ nevükkel, címükkel és kódszámukkal. Ezeket a kartonokat földrajzi

és azon belül betűrendben tartjuk /ország, város, intézmény/ ezek segítségével azonosítjuk az intézményeket, ill keressük ki valamely intézmény kódszámát.

Minden intézmény kap továbbá két csere-kartont, melyek a kódszámok sorrendjében állnak. Az egyik cserkarton fehér, ezen tartjuk nyilván a kapott, ill. küldött könyveket, sorozati műveket, könyveket és brosurákat. A másik karton kék, ezen a kiküldött és kapott periodikus kiadványokat jegyezzük fel. /Feljegyzett adatok: könyveknél szerző, cím, megjelenés helye és ideje, lapszám, darabszám, átszámított vagy becsült érték; folyóiratnál cím, év, évfolyam, szám példányszám, érték/. Ez a két cserekarton áttekinthetően, naprakészen mutatja meg a jelzett intézmény cseremérlegét. Ezeknek a kartonoknak a segítségével készíthető el a csere statisztikája is, valamint az egyéb, alkalmanként kívánt adatszolgáltatás.

Vezetünk egy kódszám naplót is /revizor kívánságára/, melyből kikereshető, hogy melyik kódszám melyik intézménynek van lefoglalva. Itt természetesen a régi, megszűnt cserék is megtalálhatók. Már maga a kódszám is információt tartalmaz, amennyiben 1-300-as számot kapnak a magyar intézmények, 301-700-as számot a népidemokratikusok és 700- feletti számot az egyéb állambeliek.

A gyakorlatban kialakult módszer, hogy a földrajzi rendben tartott kis kartoték /tulajdonképpen mutató/ a megszűnt cserekapcsolatokat is tartalmazza, felkészülve arra, hogy bármikor ismét felélénkülhet egy régi viszony és könnyen előfordulhatna különben, hogy új kódszámmal

indulna és újabb párhuzamosságok fordulhatnának elő a nyilvántartásban. A kódszámsorrendben tartott cserekartonok közül azonban kiemeljük a megszűnt cserekapcsolatok lapjait és külön csoportba, a megszűntek közé soroljuk át. Külön csoportban tartjuk azokat a cserekartonokat is, melyek intézményeivel a kapcsolat bármilyen oknál fogva megszakadt, ha nem is szűnt meg, nehogy az évi statisztikába kerüljenek be, meghamisítva az eredményt.

A kiadványcserével kapcsolatos levelezést különböző helyekről összegyűjtöttük és iratgyűjtőkbe rendeztük, ugyancsak földrajzi rendben. /Országok, városok, intézmények betürendjében./ Az iratokon a kódszámokat is feltüntetjük, melyek az azonosításban, továbbkeresésben könnyítenek.

A levelezést azért rendeztük így, mert a kódszám szerinti rendezés ellen szólnak a következő okok: könnyebben feltűnik, ha egy intézménnyel már volt előző kapcsolat; régi kapcsolatok könnyebben kideríthetők, rég-
gen ugyanis kódszámokat nem használtunk; vannak olyan levelezéseink, melyekből végül nem alakult ki kiadvány-
csere kapcsolat, tehát kódszámot sem kaptak ezek az intézmények.

Ezzel az új nyilvántartási móddal sikerült elérnünk, hogy megszűntek cserenyilvántartásunkban a párhuzamos címek, kiestek az improduktív céltalan cserekapcsolatok. A megmaradt kapcsolatok élénkek, eredményesek. Ezt mutatja például, hogy 1968-ban a könyvtárba járó 895 félé folyóirat közül 445 folyóiratot cserébe kaptunk.

Ez természetesen nemcsak a fent vázolt átszer-
vezés eredménye, hanem azóta is rendszeres és szí-
vós munkával jár. A kapcsolatok fenntartása érdekében
állandó levelezést folytattunk, a kimaradt folyóiratszám-
okat reklamáljuk; cimanyagunkat állandóan felülvizsgáljuk
és helyesbitjük; és nem utolsó sorban magunk is igyek-
szünk a lehetőséghez mérten viszonzni a küldeménye-
ket és teljesíteni a cserepartnerek kívánságait.

XX

K ö n y v i s m e r t e t é s

XX

Wo sind welche? Zeitschriften der Medizin und ihrer Grenzgebiete in den wissenschaftlichen Bibliotheken und medizinischen Einrichtungen der DDR. Deutsche Statsbibliothek, Berlin. 1969. Deutsche Akademie für Ärztliche Fortbildung 591 oldal.

A német állami könyvtár kiadványsorozatot jelentetett meg az NDK tudományos könyvtáraiban és intézményeiben feltalálható szakmai folyóiratokról megadva a lelőhelyek jegyzékét is. Gerhard Krause szerkesztésében immár negyedik bővített kiadásban jelenik meg e sorozat hetedik kötete, amely az orvosi és az orvostudománnyal határos folyóiratok felsorolását és lelőhely jegyzékét tartalmazza. A viszonylag terjedelmes kötet háromezernél több könyvtár mintegy 3,500 folyóiratának lelőhelyjegyzékét tartalmazza. A szóba jövő könyvtárakat kódjelzésükkel, távbeszélőjük számával és telexük feltüntetésével sorolja fel, amivel a könyvtárközi kölcsönzést nagymértékben elősegíti. A folyóiratokat az ETO szerint csoportosítja. A folyóiratokat két szempont szerint sorolja fel: a folyóirat címe és a kiadás helye szerint - de minden esetben a kiadó feltüntetése nélkül - feltüntetve minden egyes könyvtárat, ahol a kérdéses folyóirat 1945-1968 közötti évfolyamai vagy azok valamelyike feltalálható. A folyóiratok másik jegyzékét szakma szerinti felsorolásban tünteti fel.

Az orvostudományban és határterületein kiadásra kerülő folyóiratokról a kötet jó áttekintést nyújt. Tájékoztat az egyes folyóiratok elterjedtségéről. Nem tűnik ki a jegyzékből azonban hogy a kérdéses folyóirat milyen nyelven vagy nyelveken jelenik meg, tartalmaz-e más és milyen nyelvű tartalmi összefoglalást. Nem ad a jegyzék áttekintetben sem felvilágosítást, hogy a folyóirat vagy sorozatos kiadvány milyen gyakran jelenik meg, hogy eredeti kiadványok publikálását szolgálja-e, hogy ismertető vagy éppen népszerűsítő folyóirat-e vagy éppen egy vállalat, gyógyszergyár tudományos ismertető jellegű publikációja-e. E hiányossága ellenére a kötet az orvostudományi és határterületű folyóiratok tekintetében jól tájékoztat és hasznosan használható könyvtárainkban is.

Külföldi folyóirat lelőhely-jegyzék tanulmányozása áttekintetben is tájékoztat, hogy a hazai folyóirataink milyen elterjedtségnek örvendenek külföldön. Meglepő ezért, hogy az Egészségügyi Felvilágosítás, Az Orvosi Könyvtáros e lelőhely-jegyzékben nem szerepel. A Medicor Művek által több nyelven kiadásra kerülő Medicor News sem található az NDK. orvosi és határterületű intézményeinek könyvtárában. A Magyar Orvosi Bibliográfia a Német Állami Könyvtárban és a Sächsische Landesbibliothek /Drezda/ található csupán. A jegyzék szerint tehát a magyar orvosi folyóiratok csak mérsékelten vannak képviselve az NDK tudományos könyvtárainban és orvosi intézményeiben, ami áttekintetben fennálló propagatív tevékenységünk fokozását teszi kívánatossá.

Bugyi Balázs

Noelle, Elisabeth: Umfrage in der Massengesellschaft. Einführung in die Methoden der Demoskopie /Körkérdeés a tömegtársadalomban. Bevezetés a közvéleménykutatás módszereibe. 1967. Reinbek/Hamburg, Rowohlt Verlag, 332 p.

Az orvosok olvasási szokásainak, érdeklődési körének feltárását szolgáló OOK felmérés az orvos társadalom és az orvosi könyvtárosok körében egyaránt érdeklődést váltott ki a közvéleménykutatásnak hasonló jellegű feldolgozásai és annak lehetőségei iránt. Több orvoskönyvtáros saját könyvtára olvasói körében igyekezett ehhez hasonló adatfelmeréseket, közvéleménykutatást - ha szűkebb körben is - végezni. A vizsgálatok módszerei azonban alig ismertek. Nem tudjuk, milyen hibalehetőségek, "buktatók" jelentkezhetnek hasonló jellegű felmerések körében. Ezért különösen érdekes és fontos Noelle kis könyve, amely a RORORO zsebkönyvek sorában immár negyvenezret megközelítő példányszámban jelent meg és amely bevezetésül kíván szolgálni a közvéleménykutatás - a demoskopia - célkitűzéseibe, anyagába, módszertanába és mindenek előtt a nyert választások helyes és céltudatos feldolgozásába.

A Gallup intézet és a hasonló jellegű közvéleménykutató intézetek rövid ismertetése és kialakulásuk történeti megbeszélése után a közvéleménykutató interjú, a körkérdeés kérdőívre történő kialakításának igen részletes, majdnem kétszáz oldalra terjedő megbeszélése után a kérdezők megszervezése, a tényleges kérdezés és az adatfelvételi technika ismertetése után a helyes feldolgozás módszereit ismerteti, megbeszélve a statisztikai

kai értékelés fontosságát és a nyert adatoknak való-
szinüségi jellegét is. A munkát a nyert adatok helyes
kiértékelési módszere zárja. Noelle munkáját az emberi
társadalom szinte valamennyi megnyilvánulására kiter-
jeszti, közvéleménykutatását minden lehető munkaterületről
vett példákkal illusztrálja. A kis könyv megbízható
irányító a kisebb-nagyobb csoportokban végzett köz-
véleménykutatás helyes megtervezésére, céltudatos kivi-
telezésére és leginkább hasznosítható feldolgozására,
értékelésére.

Bugyi Balázs

Bucsu Dr. Halasi Antaltól /1923 - 1970/

Ez év február 12-én 47 éves korában váratlanul elhunyt Dr. Halasi Antal a Szegedi Orvostudományi Egyetem Könyvtárának munkatársa. Távozása mindannyiunkat mélyen megrendített.

Közvetlen munkatársai, akik hosszú évekig együtt dolgoztunk vele, tudjuk, hogy életpályája nem volt csillogó. Szorgalmával, lelkiismeretességével, nagy munkabíráásával tűnt ki.

Dr. Halasi Antal könyvtárosi munkáját hivatásnak tekintette, feladatait mindenkor céltudatosan, az ügy iránt érzett lelkesedéssel végezte. A hétköznapiak gyakran egyhangu munkáját pontosan ellátók táborába tartozott, akinek a munkavégzés örömet jelentett. Halkszavú, lenyűgöző szorgalmú könyvtáros volt. Látszólag fáradhatatlan volt. Törékeny szervezetevel nem törődve mindig nagy munkát vállalt magára.

Könyvtárunkban a beszerző és feldolgozó munka területén tevékenykedett több mint másfél évtizedig. Az egyetem folyóiratállományának kialakulása, a majdnem tökéletesen megvalósított koordinálás gondos tevékenységét tükrözi.

A hivalkodás, a törtetés számára ismeretlen fogalmak voltak.

Emlékét megőrizzük!

Könyvtárosképző szaktanfolyamot indítunk ez év őszén kellő számu jelentkező esetén. Tanulmányi idő két és fél év. A felvételhez érettségi és egy nyelv ismerete szükséges. A tanfolyamra elsősorban már könyvtárban dolgozók jelentkezését várjuk. A tanfolyam elvégzése középfoku könyvtárosi szakképesítést ad. Az előzetes jelentkezést rövid életrajzzal kérjük f. évi aug. 1-ig a Hálózati és Módszertani Osztályra VIII. Szentkirályi u. 21. beküldeni.

Az OOKDK fordításjegyzéke

Az alábbi jegyzékben felsorolt, valamint a régebbi jegyzékekben közzétett fordítások és támabibliográfiák oldalanként 2 Ft másolási díj ellenében megrendelhetők. A megrendeléseket a címleírás előtt szereplő szám feltüntetésével, valamint a téma címének megjelölésével az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ, Bp. VIII. Szentkirályi u. 21.sz. címére kell beküldeni.

Fordítások:

Gyógyszertan:

4618. Poeck, K.: Súlyos diagnosztikai problémák gyógyszermérgezések esetén. Med.Welt, 1968, 19, 47, 2576-2585. sz.o.: 27.

4635. Fankhauser, S.: Az insulin-terápia új kilátásai. Schweiz.med.Wschr. 1969, 99, 12, 414-420. sz.o.: 14.

Belgyógyászat:

4650. Gmyrek, D. és mtsai: Szerokémiai és szövettani leletek közötti kvantitatív összefüggés hepatitisz infectiosánál. Dtsch.med.Wschr. 1969, 94, 9, 432-438. sz.o.: 14+ foto: 10.

4648. Endres, P. és mtsai: A plazma reninaktivitásának meghatározása periferiás és vesevénás vérben renális hypertonia esetén. Schweiz.med.Wschr. 1968, 98, 50, 1959-1968. sz.o.: 31 + foto: 10.

4643. Bircher, J. - Haemmerli, U.P.: A komplikáció nélküli duodenális- és gyomorfekély belgyógyászati kezelése. Münch.med.Wschr. 1969, 111, 6, 273-277. sz.o.:11.

4640. Holzmann, M.: A ritmuszavarok terápiája. Praxis, 1969, 58, 5, 149-154. sz.o.:16.

4634. Mounsey, J.P.: A szívelégtelenség diagnózisa a myocardiális infarctus kezdeti állapotában. Ann.Car-diol.Angéiol. 1968, 17, 4, 295-300. sz.o.:10.

4631. Tareev, E.M.: A kollagenosisok időszerű kérdései. Klin.Med./Moszk./ 1968, 46, 10, 3-10. sz.o.:10.

4629. Hvilivickaja, M.I. - Tanjuhina, E.I.: Myocardium infarctuson átesett egyének foglalkozási rehabilitációja. Kardiologija, 1968, 8, 9, 67-71. sz.o.:4.

4617. Ottenjann, R.: A gyomordiagnosztika korszerű módszerei. Med.Welt, 1969, 20, 495-500, sz.o.:13.

4616. Westermann, K.W.: A terheléses elektrokardiogramm. Dtsch.med.Wschr. 1969, 94, 9, 439-441. sz.o.:7.

4614. Sutton, G.C. és mtsai: Az akut masszív tüdőembolia klinikai diagnózisa. Lancet, 1969, 1, 7589, 271-273. sz.o.:10.

Sebészet:

4619. Scheinar, J. - Bána, J.: Az elmúlt kilenc évben végzett transvesicalis prostatectomiáink tapasztalatai. Rozhl.Chir. 1968, 47, 10/11, 705-710. sz.o.:9.

4620. Capek, J. - Scheck, P.: Prostatektomia a késői öregkorban. Rozhl.Chir. 1968, 47, 10/11, 711-715. sz.o.:9.

4621. Utikalova, A. és mtsai: Az epsilonaminokapronsav hatása a vérzésre prostata adenoma enucleációja során. Rozhl.Chir. 1968, 47, 10/11, 694-701. sz.o.:11.

4622. Scharizer, E.: Az idegvarrat problémái. Dtsch.med.Wschr. 1969, 94, 3, 132-136. sz.o.:13.

4633. Meuli, H.C.: A chronicus polyarthrititis sebészki kezelése. Schweiz.med.Wschr.1969, 99, 12, 386-392. sz.o.:11.

4628. Ioszava, K.V. - Püzsova, L.I.: Az anaesthesia taktikája myocardium infarctus acut periódusában. Szov. Med.1968, 31, 12, 20-24.sz.o.:7.

Gyermekegyógyászat:

4632. Jones, P.F.: Az akut hasi fájdalom gyermekkorban, különös tekintettel a nem akut appendicitises esetekre. Brit.med.J.1969, 1, 5639, 284-286.sz.o.:7.

4625. Theuring, F.: Gyermekkori tumorok gyakorisága és morphológiája. Dtsch.Gesundh.Wes.1969, 24, 2, 49-53.sz.o.:8.

Laboratóriumi diagnosztika:

4649. Kluge, A.: Szerologiai diagnosztika terhesség esetén. Fortschr.Med.1969, 87, 4, 135-139.sz.o.:18+foto:10.

4646. Piper, W. és mtsai: A hőstabilizált vérsejtsüllyedés differenciáldiagnosztikai jelentősége. Dtsch.med.Wschr.1969, 94, 12, 605-607.sz.o.:6.

4630. Cossa, M.P.: Az orvosi felelősség és az automatizált diagnosztika. Bull.Acad.nat.Méd./Paris/1968, 132, 23, 389-392.sz.o.:6.

Varia:

4615. Fraser, F.C.: A genetikus tanácsadás és az orvos. Canad.med.Ass.J.1968, 99, 927-934.sz.o.:17.

4642. Gerlach, J.: A meghalás és a vita reducta syndromái. Münch.med.Wschr.1969, 111, 4, 169-176.sz.o.:22.

4641. Vigoroux, R.P.: Az élet határai. Concours med.1969, 91, 1, 83-96.sz.o.:14.

4638. Hirschmann, J.: Arcfájdalmak. Med.Welt, 1968, 19, 47, 2589-2599.sz.o.:37.

4637. Burckhardt, W. - Schmidt, P.: A fény, mint pathogen ártalom. Schweiz.med.Wschr.1969,99,13,439-444.sz.o.:12.

4623. Bahr, K.: Számítógépek felhasználása az orvostudományban. Arztl.Forsch.1968,22,11,389-399.sz.o.:24.

4624. Pflanz, M.: Öngyógyítás.Münch.med.Wschr.1969,111,6,282-287.sz.o.:13.

4636. Dubois, K.P.: Pesticidek összetett hatásai. Canad.med.Ass.J.1969,100,4,173-179.sz.o.:13.

4627. Lauridsen, L.: A prosztatata-megnagyobbodás történetéből. Dan.med.Bull.1969,16,3,77-82.sz.o.:12.

4626. Schadewaldt, H.: A "Silymarin"-hoz vezető ut. Adalékok a májterápia történetéhez. Med.Welt,1969,20,15,902-912.sz.o.:24.

4639. Paupe, J.: A transzplantatumok immunológiai problémái. Concours med,1969,91,1,37-53.sz.o.:18.

4645. Hasznosítható molekuláris mechanizmusok és a daganatképződés. /Szerk.cikk/. Cancer.Bull./Tex/1968,20,6,108-111.sz.o.:12.

4647. Slezak, H.: A szemfenék vizsgálatainak modern eljárásai. Wien.klin.Wschr.1969,81,6,95-97.sz.o.:8.

4644. Duncalf, D.: Ophthalmológiai műtétek érzéstelenítése. Z.prakt.Anästh.Wiederbeleb.1969,4,1,13-16.sz.o.:7.

T É M A B I B L I O G R Á F I Á K

Gyógyszertan:

- K.4567/69. Lidoflazin. 8 t.
K.4572/69. Gyógyszerabusus. 133 t.
K.M.4577/69. Epontol /propanidid/. 22 t.
K.4578/69. Lacidrin. 12 t.
K.4579/69. Complamin. 5 t.
K.4581/69. Sulfanylurea és Sulfonamid készítmények vértképző hatása. 14 t.

Belgyógyászat:

- K.4544/69. Cholesterosis vesicae felleae. 12 t.
K.M.4558/69. Collagen betegségek therapiája. 83 t.
K.M.4559/69. Struma. 109 t.
K.4560/69. A gyermekkori légúti megbetegedések kezelése. 247 t.
K.4564/69. Lépfene /anthrax/. 102 t.
K.M.4566/69. Ileitis regionalis. 105 t.
K.M.4568/69. Coli dyspepsia. 32 t.
K.4569/69. A dysenteria. 35 t. .
K.M.4576/69. Gilbert syndroma. 30 t.
M.4588/69. /Győr/ Anticoagulans therapia. 53 t.
K.M.4589/69. /Győr/ Acut pancreatitis. 73 t.

Sebészet

- K.4546/69. Duodenum diverticulumok sebészeti vonatkozásai. 19 t.
- K.4548/69. Gyomor és duodenalis ulcus perforatiok. 55 t.
- K.4549/69. Alsó végtag amputatiok. Műtéti indicatio. 27 t.
- K.4550/69. Acut osteomyelitis. 128 t.
- K.M.4553/69. Talus luxatio. 20 t.
- K.4554/69. Fedett hasi sérülés szövődményei. 12 t.
- K.M.4571/69. Felnőttkori invaginatio. 41 t.
- K.4573/69. Pajzsmirigybetegek sebészi kezelésének eredményei. 40 t.
- K.M.4586/69. /Győr/ Az urogenitalis apparatus fejlődési rendellenességei. 104 t.
- K.M.4587/69. /Győr/ Prostatectomia. 139 t.
- K.M.4590/69. /Győr/ Incontinentia műtéti megoldása. 181 t.

Varia:

- K.M.4545/69. Sialographia. 72 t.
- M.4547/69. Menarche. 27 t.
- K.4551/69. Parazitás megbetegedések. 68 t.
- K.M.4552/69. Iskoláskorú koraszülöttek neurológiai, pszichológiai és EEG vizsgálatai. 12 t.
- K.4555/69. Protein tartalmu készítmények a táplálkozásban. 62 t.
- K.4556/69. A ruházat fiziológiája és higiéniája. 89 t.
- K.M.4557/69. Congenitalis malformatiok. 127 t.

- K.M.4561/69. Az orvosi meteorológia gyakorlati alkalmazásának lehetőségei a klinikumban. 150 t.
- M.4562/69. Az egészségügyi középiskaderképzés hazai története. 62 t.
- K.4565/69. Szérumfehérjék változásai különböző megbetegedésekben. 63 t.
- K.4570/69. Elektroshock terápia klinikai alkalmazásának lehetőségei. 30 t.
- K.4574/69. A női sterilitás balneológiai kezelése. 11 t.
- K.4575/69. Donorok szűrővizsgálata. 37 t.
- K.4582/69. A kísérletes osteomyelitis. 91 t.
- K.M.4583/69. Acrylamid elektrophoresis. 46 t.
- K.4584/69. A Pierre-Robine syndroma. 26 t.
- K.4585/69. Antaethyl-therapia. 26 t.

XX

JELEK SZÁMUNK CIKKEINEK REFERÁTUMAI

XX

Viola HARKÓ-R.

Medical Training and the University Library /1770-1867/

In the 17th century the medical students used the library of the Jesuit College. The medical holdings of the library amounted to 88 volumes up to 1690 and the acquisitions until 1773 did not exceed the 160 volumes. The availability of works on mathematics, physics and astronomy was in accordance with the contemporary degree of supply. The medical holdings included rather books on the history of medicine and rare books than those necessary for medical training and practice.

The medical students were supplied with books by the professors, among others Planck, Winterl and Trnka. Later on these books became the property of the library.

When the University Library was transferred to Buda a steady shortage of space, shelves and staff had to be fought. The number of readers scarcely exceeded the 700 per year. The real development started after the Library moved over to Pest. The endowment amounted to 1000 Forint in 1830 thus permitting the acquisition of modern books. The main source of acquisition was, however, the copyright deposit.

Terminological Trends in Hungarian Medical Literature

The Hungarian medical vocabulary relies on Latin and Greek traditions. In the course of its development however the form and style was influenced by the languages of other nations in addition to the spoken and written native language. Neither did the contemporary literary taste, the actual social, economic, and ideological tendencies remain ineffective on the development of the terms.

The scientific research, the new medical results introduced new notions, whilst the obsolete concepts sunk into oblivion. The terminological vocabulary was also enriched by idioms of the related branches of knowledge, the literature, and the dialects.

Katalin HERZFELD

The Microfilm. Part 1.

The notions on microfilm are as old as photography. In 1839 Daguerre's invention was introduced and almost at the same time the idea of microphotography was raised by the French Academy of Sciences. Microphotography of manuscripts was prepared by Dancer, Roseling and Diamond in the middle of the last century. The method has been suggested by Dancer as means of space saving in archives.

In 1859 the first microfilm license is acquired by Dagron, his book on microfilm was the first written on this subject. Microfilm rolls fastened under the pigeon's wing were important means of communication during the

French-Prussian war. In 1871 the microfilm sunk into oblivion until the beginning of this century when the manufacturing of photosensitive materials enabled its use in libraries and archives.

After the description of microfilm techniques features and advantages of the micro-sheet, the micro-card and the micro-point are discussed.

Valéria NÉMETH

Interlibrary Lending at the Medical Library
of the "Markusovszky" County Hospital of
Szombathely

Local experiences including a period of 7 years are presented after a brief historical review. The distribution according to the language and the year of publication of the loans is analysed. It has been established that with reference to the languages the English publications were leading, next came the German issues. The most required publications were those issued in the last seven years. The object of the investigation was - among others - the acquisition of the required works.

Dezső ISÉPY

The Administration of Lending at Special
Libraries

The primary task of the librarian of the Health Organization, Planning and Information Center /Budapest/ is the regular supply of reference of the Center's staff. Obviously, the librarian will have to attend also duties outside the library. In such cases the librarian asks a colleague of an other profession to take over respons-

ibility. The requested documents are handed out by this colleague and the borrower records himself the loan into a copy-book. Later on the records are supplemented by the librarian.

Vera RUZSÁS

Performance Norms at the Central Library of
the University Medical School of Pécs

Not all fields of library processing may be standardized. There are, however, certain fields of activity, mainly recurrent technical work for which norms may be developed. Since no official library norms exist in Hungary an experiment was carried out at the Central Library of the University Medical School of Pécs. For 2 weeks a "clean sweep" was made during which time norms were worked out for acquisitions, stocktaking, cataloguing, classification, the daily entering-up of parts of periodicals received, lending, checking and the process of reproduction.

Виола ХАРКО:

Подготовка врачей и Университетская
библиотека

Венгерские студенты-медики посещали в 17-ом столетии библиотеку иезуитской коллегии в г. Надьсомбат. В этой библиотеке было ограниченное количество медицинских книг, до 1690-го года 88 томов и этот фонд увеличился до 1773-го года только с 160 томами. Физические, математические и астрологические работы имели место в фонде библиотеки в достаточном количестве и качественно на уровне данной эпохи. Медицинские работы были в большинстве редкости и ценности, но с ними не было возможно пользоваться в обучении и практике студентов-медиков.

Из этой точки зрения полезные книги покупали только позже. Много помогло для обучения, что Йозеф Якаб Пленк, Якаб Йозеф Винтерл и Венцел Тринка дали свои ценные книги университетской библиотеке. Последняя начинается как следует развиваться, когда университет работает уже в Пеште, бюджет библиотеки возросл значительной суммой на 1000 форинт /с 1830-го года/, и из этой суммы доставала и медицинская кафедра для покупки современных книг.

Жужанна ПОЛЛАК:

Терминологические направления в венгерс-
кой медицинской литературе

Выражения венгерского медицинского языка построены из латинских и греческих слов, но в течении развития языка чувствуется тоже влияние письменного венгерского языка и других явн-ков. Большое влияние имеют на способы выражения литературный вкус данных эпох и культуральные, общественно-экономические и идеологические на-правления. Новые слова дают медицинскому языку результаты научных исследований и лечения, ме-жду тем остарелые слова специального языка выми-рают.

Каталин ХЕРЦФЕЛЬД:

О микрофильмов

Мысл о микрофильмов является так старым, как изобретение фотографирования. После сооб-щения в французской академии наук об изобре-нии Дагерра, сразу же занимаются с идеями мик-рофотографирования. Данцер, Розелинг и Дيامонд готовят микрофильмы о старых рукописей уже в середине прошлого столетия.

В развитии методов приготовления микрофиль-мов имело большое значение практика французской армии в французско-прусской войне. Французы подкрепляли малые микрофильмные ленты под кры-

лам почтовых голубов. Таким образом выработалась методика приобретения много информации на маленькое место.

С начала 20-го столетия пользуются микрофильмами в библиотеках и архивах.

Статья излагает технику микрофильмирования и цель использования с ней, т.е.: облегчение информации, экономия местом и бюджетом, охранение документов и тд.

Валерия НЕМЕТ:

Межбиблиотечный абонемент в медицинской библиотеке больницы имени Маркушовски комитатского совета "Ваш"

Излагается история развития межбиблиотечного абонемента и многолетний опыт библиотеки больницы, число полученных и посланных документов, пропорциональность их по языкам и годам издания. На первом месте стоят английские, на втором немецкие документы. В библиотечном абонементе играли большую роль документы изданные в последних 7 лет.

Деже ИШЕПИ:

Делопроизводство абонемента в спецбиблиотеке

Первичной задачей специальной библиотеки Центрального института по организации, планированию и информации здравоохранения является регулярное снабжение сотрудников института с книгами и журналами, которые являются для них нужными к работе

инструментами. Бывает, что библиотекарь должен работать вне библиотекой, но нужные документы должны передаваться сотрудникам и в этой времени. Поэтому библиотекарь положит тетрадь на стол, и читатели регистрируют сами в данных рубриках 2 данные документов и фамилию. Остальные нужные данные регистрирует библиотекарь добавочно. С этим совершенно простым методом можно с одной стороны сотрудников непрерывно обеспечить с нужной литературой, с другой стороны библиотекарь имеет точную регистрацию о местонахождении всех документов библиотеки.

Вера РУЖАШ:

Нормы работы Центральной библиотеки

Печского медицинского института

Как известно, не все фазы библиотечной работы нормируемы. Имеются всетаки такие, в первом очереди технические работы, фазы которых повторяются и на основе этого возможно выработать нормы. В настоящем времени в Венгрии не имеются официальные библиотечные нормы, но организаторы стараются выработать опытные нормы. В Центральной библиотеке Печского медицинского института организовали исследование с помощью так называемого метода "чистых условий". Таким образом выработали нормы инвентаризации, каталогизирования, классификации, переработки журналов, межбиблиотечного абонементов, ревизии фонда и репрографической работы. Нормы являются исследовательскими.

Az OOKDK könyvtára segíteni szeretne a hálózathoz tartozó könyvtárak szűkös könyvbeszerzési keretén. Ezért azzal a tervvel foglalkozik, hogy - bizonyos határok között - beszerzi azokat a műveket, amelyeket a hálózat könyvtárai beszeretnének szerezni, de pénzügyi lehetőségeik ezt nem engedik meg.

Ezért kérjük a hálózat könyvtárosait, katalóguscédulán közöljék, melyek azok a művek, amelyeket beszeretnének szerezni /azokon kívül, amelyeket megvesznek/, hogy az OOKDK azokat - saját tulajdonjogának fenntartása mellett - megvásárolja.

A könyv beérkezéséről és a köszönetzés lehetőségéről az Orvosi Könyvtáros "Válogatás az OOKDK új könyveiből" c. mellékletéből szerezhetnek majd tudomást.

Válogatás az OOKDK új könyveiből:

Arbeitsmethoden der inneren Medizin und ihre verwandter Gebiete. Hrsg. Rolf Emmrich. Bd. 5. Klinischchemische Labormethoden. 1.Lieferung. Jena, VEB Fischer, 1969. 244 p.

ARENKO A/lekszandr'/.I.: Viruszú kancerogenez. Moszkva, Medicina, 1969. 204 p.

The biological basis of medicine. Vol.5. Ed. E.Edward Bittar, Neville Bittar. London-New York, Academic Press, 1969. 548 p.

CHUSRIENKO, D.P. - LJUL'KO, A.V. - LUKICS, V.L.: Rentgenologiceszkaja diagnosztika urologiceszkikh zabolevanij. Atlasz. Moszkva, Izd. Bjuro Treszta Medicsposzobie, 1969. 243 p.

GRAMBERG-DANIELSEN, Berndt: Sehen und Verkehr. Berlint etc. Springer, 1967. 275 p.

GÜNTHER, Karl Heinrich: Vergleichende ekstrakardiale und intrakardiale Phonokardiographie auf haemodynamischer Grundlage. Berlin, Akademie, 1969. 158 p.

HOLSTEIN, Ernst: Grundriss der Arbeitsmedizin. 5.Aufl. Leipzig, Barth, 1969. 544 p.

KAISER, Rolf: Hormonale Behandlung von Zyklusstörungen. Ein Leitfaden für die Praxis. 4.Aufl. Stuttgart, Thieme, 1970. IX, 134 p.

KLEINSORGE, Hellmuth - KLUMBIES, Gerhard: Technik der Hypnose für Artze. Jena, VEB Fischer, 1969. 58 p.

KRÜGER, Gerhard: Der anatomische Wortschatz unter Mitberücksichtigung der Histologie und der Embryologie für Studierende, Ärzte und Tierärzte. 9.Aufl. Leipzig, Hirzel, 1969. 136 p.

Maintenance therapy for the geriatric patient. Comp. and ed. Jacob I. Radd, Reuben J. Marholin. Springfield, Thomas, 1968. 295 p.

MILLNER, Rudolf - RICHWIEN, Rudolf: Grundlagen der medizinischen Elektronik. Leipzig, Akademische Verl. 1969. 259 p.

Modern perspectives in world psychiatry. Ed. John G. Howells. London-Edinburgh, Oliver and Boyd, /1968./ XXVI, 787 p.

Der Operierte Kranke. Die Nachsorge in der Praxis. Hrsg. H.E.Grewe, B.Sachsse. Leipzig, Barth, /1969./ 638 p.

OVERZIER, Claus: Systematik der Inneren Medizin für Mediziner und Zahnmediziner, Daten, Fakten, Übersichten. 3.Aufl. Stuttgart, Thieme, 1970. XII, 343 p.

Proceedings of the Fourth Asian-Pacific Congress of Cardiology, 1968, Jerusalem and Tel Aviv. Ed. Marcel Eliakim. Jerusalem, Israel Medical Association 1969. 453-956.

Progress in biochemical pharmacology. Vol.1. First International Symposium on Radiosensitizers and Radioprotective Drugs, Milan 1964. Ed. R. Paoletti, R.Vertua. Basel-New York, Karger, 1965. X, 750 p.

Progress in biochemical pharmacology Vol.4. Recent advances in atherosclerosis. Ed. C.J. Miras, A.N. Howard, R.Paoletti. Basel-New York, Karger, 1968. IX, 633 p.

Recueil des travaux de recherche et methodologique sur l'éducation sanitaire. NDK, Magyarorszag, Jugoszlavia, Csehszlovakia. 1963-1966. Prague, Institut d'Education Sanitaire de Prague, 1967.323 p.

Rukovodstvo po kliničeskoj urologii. Zabelevanija mocsevoĝo puzırja, uretrı i mužsszkih polovıh organov. Urologija detszkogo vozraszta. Novooobrazovanija nadpocsecsnikov. Red. A.Ja. Pıtel'. Moszkva, Medicina, 1970. 648 p.

SMYTHIES, John Raymond: Biologische Psychiatrie. Entwicklung Fortschritte, Ausblicke.
- Biological Psychiatry a review of recent advances. Stuttgart, Thieme, 1970. X, 134 p.

STEINIGER, Udo - DIETEL, Völker: Lebensbedrohliche Erkrankungen im Kindesalter. Symptomatik - Diagnostik Therapie. Jena, VEB Fischer, 1970. 299 p.

Textbook of the rheumatic diseases. Ed. W.S. C. Copeman. 4.ed. Edinburgh-London, Livingstone, 1969. XI, 959 p.

World Congress of Cardiology, 5. New Delhi, 1966. - Symposia. Bruxelles, 1967. 680 p.
Suppl. Acta Cardiologica /Bruxelles/

ZÜHLKE, Dietmar: Weiche und elastische Kunststoffe in der Hals-, Nasen- und Ohrenheilkunde. Leipzig, Barth, 1970. 85 p.

AZ ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR

ÉS

DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

1970. évi kiadványai

1970. évben az Országos Orvostudományi Könyvtár és Dokumentációs Központ az alább felsorolt kiadványai és szolgáltatásai rendelkezhetők meg:

Magyar Orvosi Bibliográfia

Teljességre törekvően közli a hazai orvostudományi és határterületi szaklapokban megjelent közlemények, továbbá könyvek és más dokumentumok szerzőjének nevét, a mű /közlemény/ címét és egyéb, a visszakereséshez szükséges bibliográfiai adatait. Közli a hazai kongresszusokon, szimpóziumokon stb. elhangzott előadások címét, az előadó nevét, stb. is. Tartalmazza továbbá a magyar szerzők külföldön megjelent cikkeinek bibliográfiai adatait. Minden kötet név- és tárgymutatóval rendelkezik.

Az évenként hatszor megjelenő kiadvány előfizetési ára egy évre 380.—Ft.

Hungarian Medical Bibliography

A magyar orvostudományi szakirodalom válogatott közleményeinek mintegy 1000 - 1200 angol nyelvű kivonatát tartalmazza. Évenként egyszer jelenik meg. Külföldi cserekapcsolatok létesítésére igen alkalmas.

A két kötetes mű előfizetési ára 250.—Ft.

Az Orvosi Könyvtáros

c. folyóirat ismerteti az orvosi könyvtárügy helyzetét, képet ad a könyvtártechnika haladásáról, ismerteti a könyvtártudománynak az orvosi könyvtárosokat közelebbről érdeklő külföldi irodalmát, módszertani tájékoztatást és segítséget nyújt az egészségügy területén működő könyvtárosoknak, elősegíti a könyvtárközi együttműködést és általában a könyvtári állomány racionálisabb felhasználását, végül terjeszti a korszerű dokumentációs és tájékoztatási módszereket.

Évenként négyszer jelenik meg. Előfizetési ára egy évre: 60.—Ft.

Tuberkulózis és Tüdőgyógyászati Referáló Szemle

Az Országos Korányi Tbc. Intézet munkaközössége szerkeszti. A jelentékeny külföldi tüdőgyógyászati szaklapok közleményeinek referátumait, vagy cibibliográfiáját közli.

Évenként négyszer jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 112.—Ft.

Gyógyszerészeti és Gyógyyszerterápiás Dokumentációs Szemle

Az Országos Gyógyszerészeti Intézet Könyvtárába járó 150 folyóirat cikkeinek bibliográfiai adatait /a szerzők/ neve, a cikk címe /eredeti nyelven/, a publikáló folyóirat évfolyama /kötet,- füzet,- oldalaszám/ közli. A részletes szakbeosztás megkönnyíti az évenként közölt közel 7000 tétel visszakeresését.

Évenként négyszer jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 80.—Ft.

Tájékoztató a külföldi könyvekről

A külföldi könyvbeszerezés megkönnyítésére adja ki az OOKDK ezt az ajánló bibliográfiát. Egy-egy kiadvány mintegy 250 könyv bibliográfiai adatait, kiadóját és árát közli.

Évenként négyszer jelenik meg. Előfizetési ára egy évre 28.—Ft.

Anaesthesiológiai cikkgyűjtemény

A cikkgyűjtemény 1970-től kéthavonként jelenik meg és elsősorban anaesthesiológiai és reanimációval foglalkozó eredeti cikkeket közöl.

Évi előfizetési ára 120.—Ft.

A hazai szakkönyvtárakban megtalálható orvostudományi folyóiratok leelőhely- és rövidítés jegyzéke

Az elfogyott és gyakran keresett "Orvostudományi folyóiratok jegyzéke" pótlására jelentetjük meg a kiadványt, amely nem csak könyvtárosoknak és dokumentációval-információval foglalkozóknak, hanem minden szakirodalmi tevékenységet folytató orvos számára jelent nagy segítséget.

Megjelenik: 1970 őszén, ára kb. 80.—Ft.

Szörő Zoltán dr: Az intenzív terápiás osztályok szervezése.

Forgács Iván dr: Renális és renovasculáris hypertonia.

Pollák Zsuzsa dr: Sürgős ellátást igénylő csecsemő és gyermekgyógyászati betegségek diagnosztikája és terápiája.

E három témabibliográfia, egyenként többszáz válogatott bibliográfiai adaton kívül bevezető tanulmányt is tartalmaz, amely a téma időszerű kérdéseit a legújabb szakirodalom alapján ismerteti.

Egy-egy témabibliográfia ára kb. 30.—Ft.

ORSZÁGOS ORVOSTUDOMÁNYI KÖNYVTÁR
ÉS

DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT

Budapest, VIII. Szentkirályi u. 21.
Telefon: 343-736, 343-788

